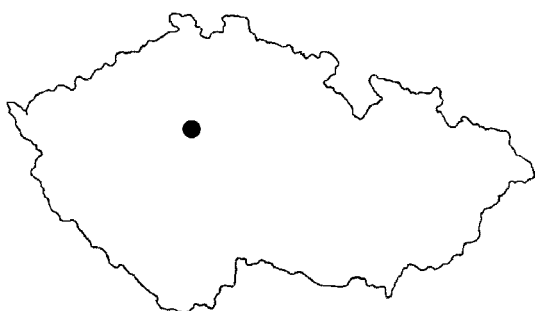

NOVÉ BOJOVNICKÉ HROBY DOBY LATÉNSKÉ Z PRAHY¹

Martin Černý – Milan Kuchařík – Marcela Horáková –
Pavla Žáčková

Key words: Celtic Weaponry, Swords, Graves, La Tène, Prague

New warrior Graves of La Tène Period from Prague

The article deals with two inhumation graves of warriors from La Tène Period discovered in 2008 and 2011 in Prague-Jiviny (cadastral Ruzyně) and Prague-Bubeneč – „Podbaba“ (cadastral Bubeneč). Grave from Bubeneč contained complete weaponry of warrior (a sword, a spear and a shield), including two brooches. An interesting find is a belt chain used for attaching sword around the waist. It was made using a specific method (so called *Fuchsschwanztechnik*) which has its origin in the Mediterranean world. Chains of this type appear mainly in celtic graves of north-eastern France. In Bohemia it is probably a unique exemplar which has been published. The Jiviny-grave was equipped only with a sword, poorly preserved belt chain and fragment of spear. Both graves can be dated to the 3rd century BC, to La Tène Period stage LTB2–C1.

ÚVOD

V roce 2008 a 2011 došlo při výzkumech společnosti Labrys, o. p. s. v Praze-Jivínách (k. ú. Ruzyně) a Praze-Bubenci – „Podbabě“ (k. ú. Bubeneč)² k objevu dvou laténských hrobů vybavených zbraněmi. Kostrový hrob z Bubeneče patří mezi hroby s kompletní výzbrojí keltského bojovníka. Obsahoval meč s řetězovým opaskem, kopí (včetně botky a zbytků dřeva z ratiště) a štít, z kterého se dochovala puklice a okrajové kování spodní části štítu. V oblasti rukojeti meče se nacházely nýty k upevnění dřevěného obložení rukojeti. Hrob obsahoval také dvě železné spony. Byly také odebrány a vyhodnoceny archeobotanické vzorky a výběrově určeny dochované zbytky dřeva. Hrob z Jivin byl vybaven pouze mečem a fragmentem kopí. Oba hroby je možno datovat do stupňů LTB2–C1.³

PRAHA-BUBENEČ – „PODBABA“

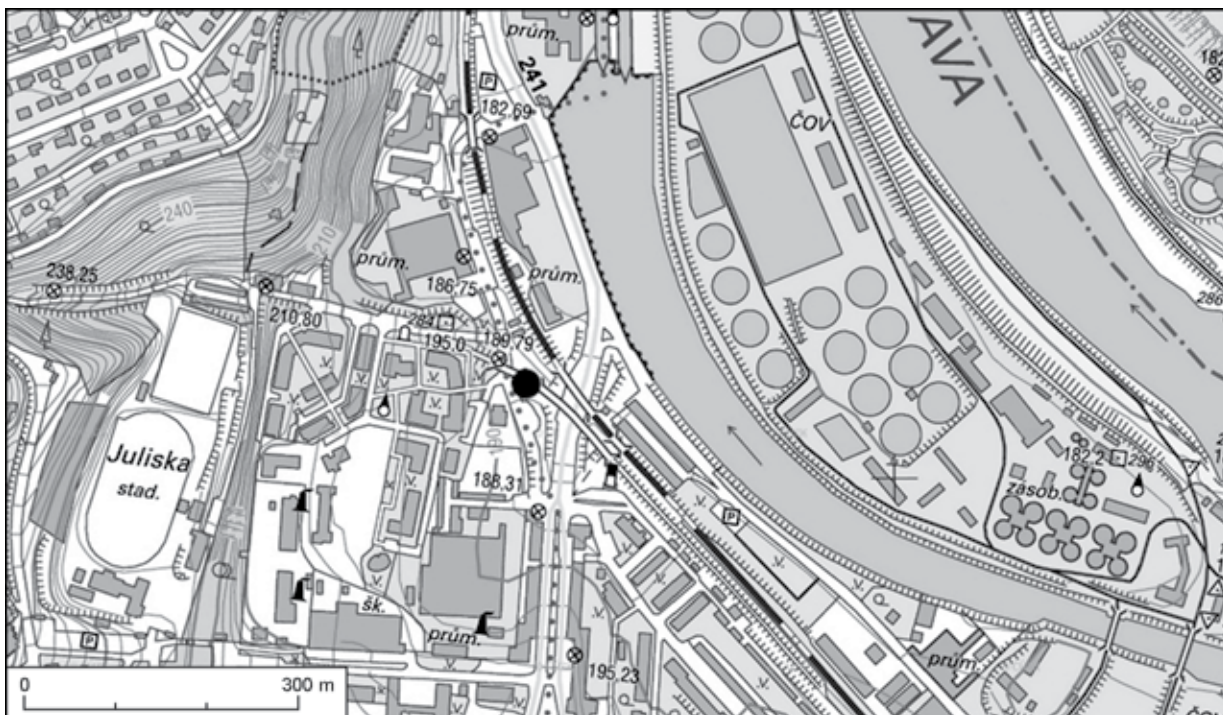
Okolnosti výzkumu

První a zajímavější hrob, kterým se budeme zabývat, byl odkryt v rámci předstihového archeologického výzkumu před výstavbou tramvajové trati v Praze 6. Výzkum byl poměrně rozsáhlý a zasahoval několik katastrů (Bubeneč a Dejvice), jeho plocha se nacházela v místě budované tramvajové

¹ Článek odezněl jako příspěvek na IX. protohistorické konferenci konané v Bratislavě v roce 2013.

² Místní pojmenování „Podbaba“ je vlastně chybné, protože vlastní místní část Podbaba se nachází severněji, název se ale natolik vžil, že ho najdeme i v mapách. Abychom se vyhnuli záměně budeme nadále používat „hrob z Bubeneče, Prahy-Bubeneče“ apod.

³ Podle nejnovější periodizace (Venclová 2008, 21, 22, tab. 1) odpovídají stupně střední doby laténské v Čechách absolutní chronologii takto: LTB2: 320–260 (asi 1. pol. 3. století), LTC1: 250–190 (asi 2. pol. 3. století). Stupně byly již dříve rozděleny na fáze (Waldhauser 1987, 32–38, tab. 1; jedná se o starší chronologii, která v některých případech nemusí zapadat do nejnovější periodizace): LTB2a (počátek okolo 300), LTB2b (poč. před 280/250), LTC1a (poč. před 200), LTC1b (poč. okolo 200).

Obr. 1. Praha-Bubeneč – „Podbaba“ (k. ú. Bubeneč). Lokalizace hrobu 53. Zdroj: SAS ČR, veřejný přístup.

smyčky mezi ulicemi Pod Paňankou, Podbabskou a železniční tratí. Samotný hrob, preparovaný v květnu roku 2011, byl situován na katastrálním území Bubeneč (parc. č. 2161/1; obr. 1). Vedoucím výzkumu byl M. Kuchařík.

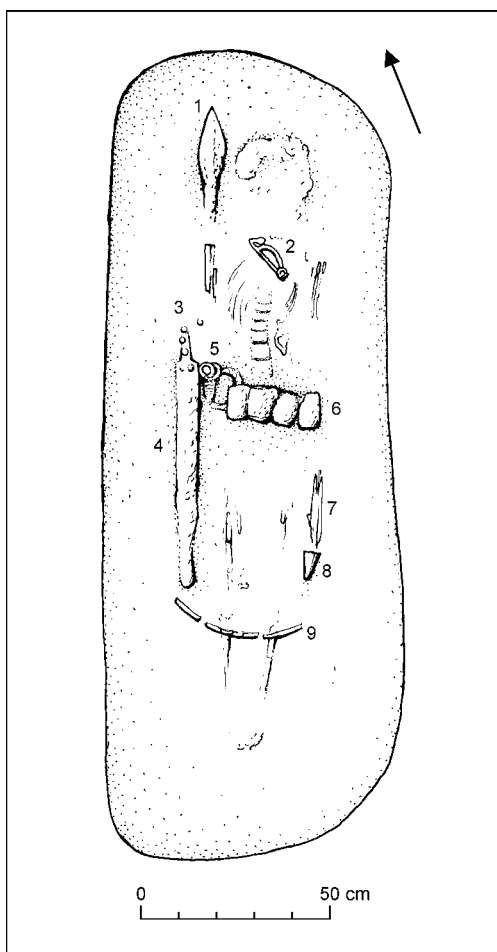
Popis nálezové situace

Hrob 53 se nacházel v samém severovýchodním rohu zkoumané plochy. Hrobová jáma měla rozměry 2,2 m x 0,8 m a hloubku 2,3 m. Přestože se kosti téměř nedochovaly, poloha zemřelého byla patrná podle jejich „stínů“. Zemřelý byl uložen v natažené poloze s hlavou k severovýchodu a zřejmě s rukama podél těla. Meč v pochvě byl umístěn po pravém boku (obr. 2: 4), v horní třetině pochvy byl odkryt řetězový záves-opasek (obr. 2: 5). V oblasti rukojeti meče se nacházely nýty, přičemž alespoň dva z nich byly přímo na trnu rukojeti (obr. 2: 3). Dvojice spon se nacházela v místě hrudníku (obr. 2: 2). Pozoruhodné bylo uložení kopí, zatímco jeho hrot ležel po pravé straně lebky (obr. 2: 1), botka kopí byla umístěna u levé nohy zemřelého (obr. 2: 8). Svislá orientace kopí i botky naznačuje, že kopí muselo být rozlomeno a každá jeho část umístěna do jiné poloviny hrobu (t. j. nebylo položeno v hrobě šikmo). Z botky vycházely také rozpadlé zbytky dřeva rozprostřené v délce asi 240 mm (obr. 2: 7). Štítová puklice, dochovaná ve čtyřech větších fragmentech, se nacházela přibližně v oblasti pánve (obr. 2: 6) a okrajové kování štítu zhruba pod koleno zemřelého (obr. 2: 9).

Seznam nálezů⁴

1. Železný meč (obr. 3: 1) – čepel dvousečného meče v plechové pochvě, na obou stranách pochvy zbytky tkané textilie; celková d. 770 mm (vč. trnu), d. pochvy 650 mm, š. pochvy 55 mm.
2. Železné nýty (obr. 4: 3) – celkem 12 hlaviček kulovitého (hřibovitého) tvaru, původně spojených tyčinkou spojující obě strany nýtů – ve skutečnosti tedy bylo na rukojeti meče šest nýtů, na některých zbytky dřeva i textilu; průměr asi 17 mm, max. dochovaná d. 15 mm.

⁴ Nálezy jsou uloženy v depozitáři společnosti Labrys, o. p. s. a nemají zatím přidělena inventární čísla. Za poskytnutí a vydání nálezů děkujeme A. Hřebíčkové, DiS.

Obr. 2. Praha-Bubeneč – „Podbaba“ (k. ú. Bubenec). Situace hrobu 53. 1 – hrot kopí; 2 – spona; 3 – nýty; 4 – meč; 5 – řetězový opasek; 6 – štítová puklice; 7 – zbytek ratiště kopí; 8 – botka kopí; 9 – okrajové kování štítu.

Z patologií byly zaznamenány pouze korunkové zubní kazy na druhých horních třenových zubech a prvních a druhých horních stoličkách na obou stranách (Víšková 2012).

Meč

Čepel dvousečného meče je zasunuta v plechové pochvě (obr. 3: 1). Na přední straně v místě dvou vystupujících nýtů s hřibovitou hlavicí je ústí pochvy po obou stranách symetricky obloukovitě vykrojeno, opačný konec pochvy je opatřen polokruhovým nákončím. Zadní strana pochvy je nahoře vybavena kruhovou atáší. Pod ní musela být původně ještě jedna atáše a obě byly propojeny závěsným poutkem. V horní třetině délky čepele je zbytek příčného raménka obdélného tvaru. Na několika místech, hlavně na hranách pochvy, jsou zachovány zbytky textilu (podrobněji viz níže). Celkem šest oboustranných nýtů nalezených v oblasti rukojeti (jílce) sloužilo původně k upevnění organického obložení rukojeti (viz níže). Pochva je složena ze dvou nečleněných plechů (t. j. bez žebra), které jsou vzájemně spojeny, i když to nelze říci s jistotou, patrně lištou po celém obvodu pochvy.

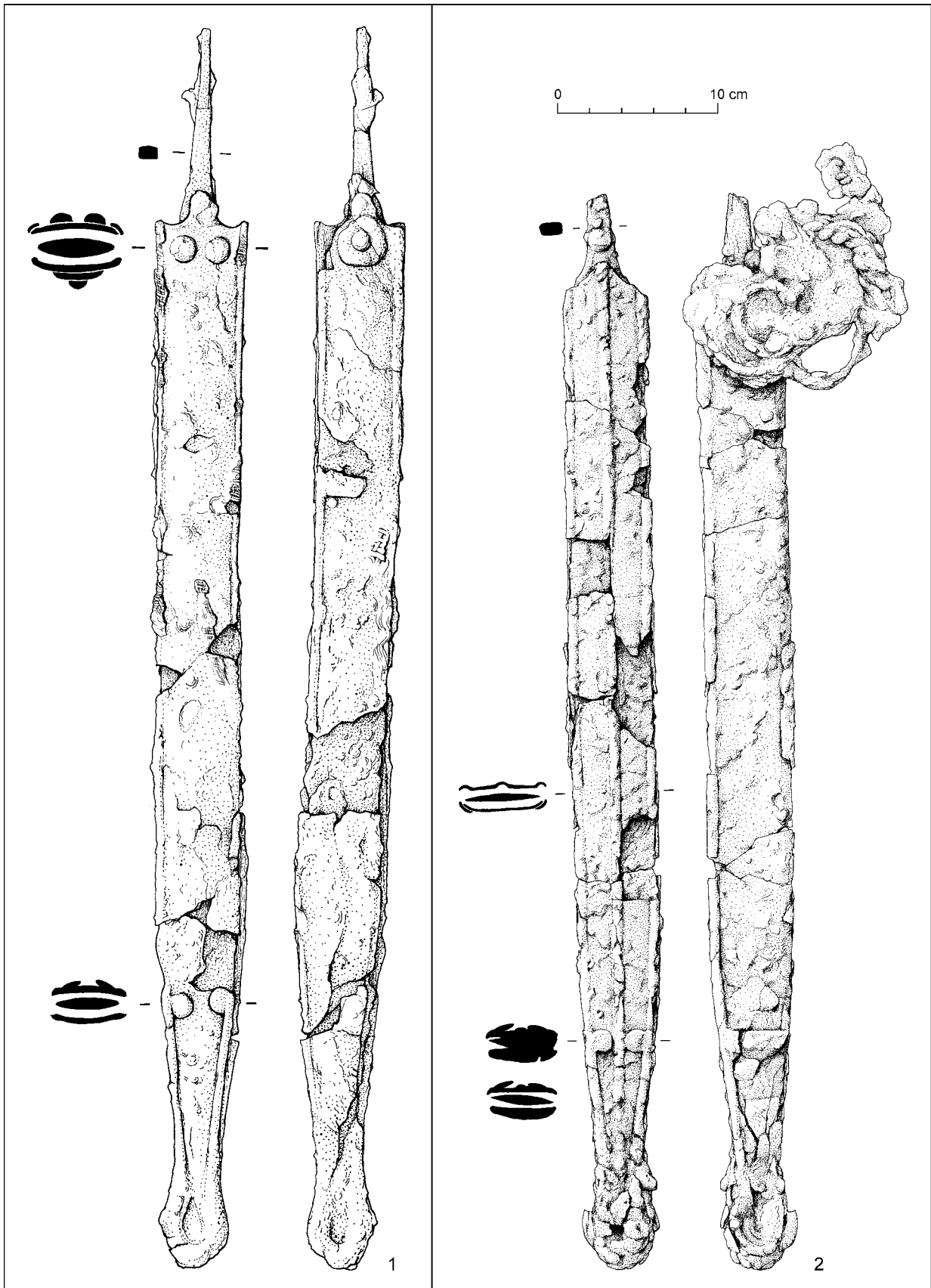
Klasifikaci⁵ laténských mečů provedl T. Lejars (1994), který na základě nálezů ze svatyně Gournay-sur-Aronde ve Francii vydělil celkem sedm typů. Námi zkoumaný meč patří zřejmě k prvním třem (typ 1–3). Jejich pochva se vyznačuje masivním okrajovým kováním po obvodu a především polokruhovitě

3. Železný opasek (obr. 5) – řetězový závěs z proplétaných osmičkovitých článků se třemi kruhy, původní délka asi 450 mm (obr. 5: 2), průměr větších kruhů 60 mm (obr. 5: 1, 3) a jednoho menšího kruhu 40 mm (obr. 5: 4).
4. Železná spona (obr. 6: 1) – větší spínadlo s delším obdélníkovým lučičkem a masivní kuličkou na krátké zpětně zahnuté nožce, vinutí s horní tětivou má tři závity; na tětivě zachován zbytek tkaniny; d. 155 mm, v. lučičku 35 mm, š. vinutí 30 mm.
5. Železná spona (obr. 6: 2) – spojené konstrukce s delší zpětně zahnutou nožkou, na vinutí o spodní tětivě 2–3 závity; d. fragmentu 102 mm, v. lučičku 36 mm, š. vinutí 18 mm.
6. Železný hrot kopí (obr. 6: 3) – hrot listovitého tvaru s žebrem uprostřed; d. 365 mm, š. hrotu 75 mm, průměr tuleje 23 mm.
7. Železná botka kopí (obr. 6: 4) – tvaru dutého jehlanu se čtvercovou podstavou, uvnitř zbytky dřeva; d. 80 mm, max. š. 40 mm.
8. Železně okrajové kování štítu (obr. 4: 2) – obloukovitého tvaru, plech stočený do trubičky s jednou stranou otevřenou, v mezeře zbytky dřeva; d. 370 mm, š. 10 mm.
9. Železná puklice štítu (obr. 4: 1) – pásová obdélníková, z bočního pohledu omegovitěho tvaru, obloukovitá část má po obou stranách zesílené hrany, postranní křídla jsou opatřena drobnými otvory, uvnitř puklice zbytky dřeva; d. 230 mm, š. 95 mm, v. 75 mm.

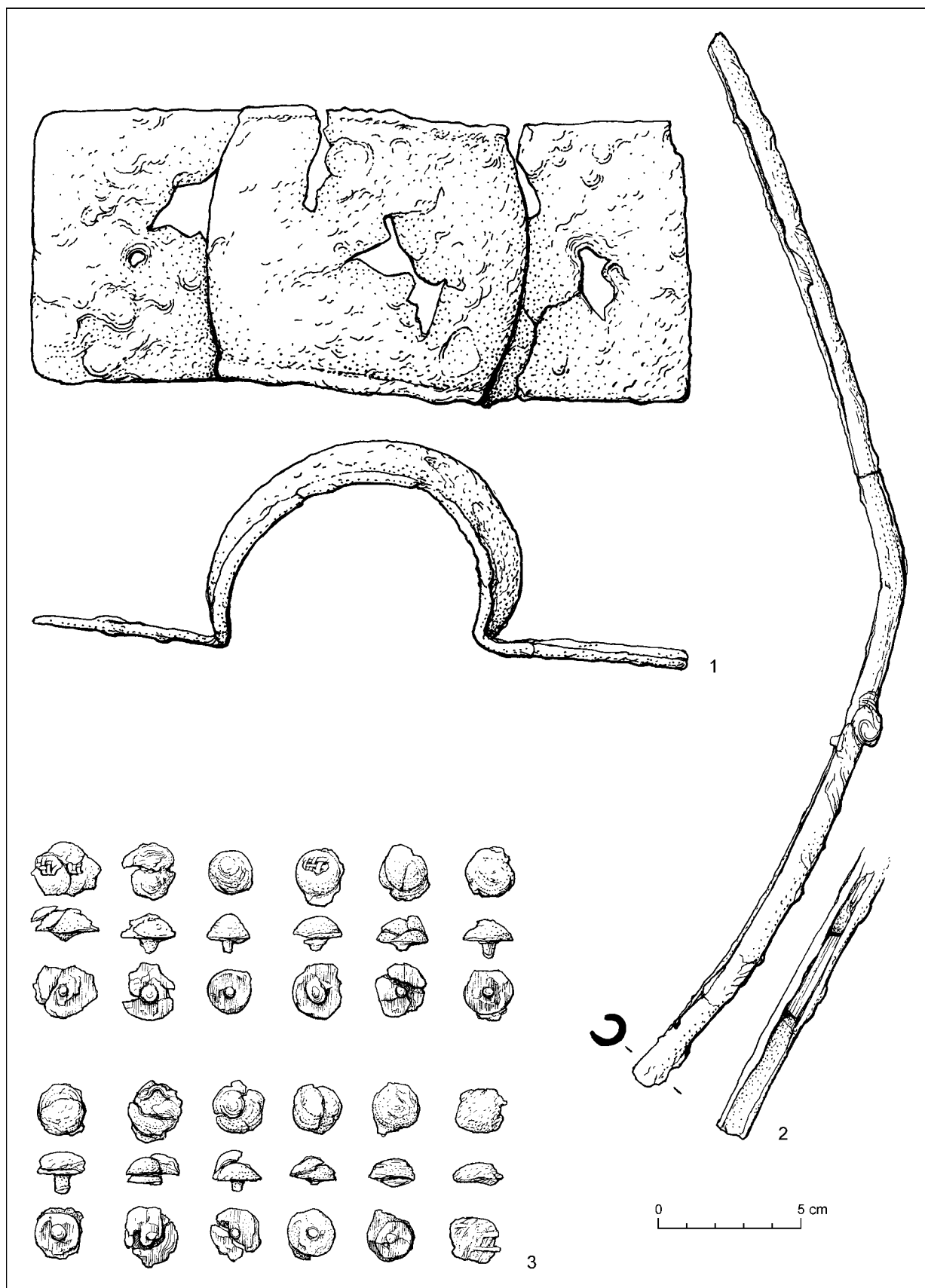
Antropologie

Jedná se o pohřeb mladého dospělého jedince (*adul-tus I*, tedy ve věku 20–29 let). Zachovalost kosterních pozůstatků je velmi špatná, z kostí jsou dochovány velmi drobné zlomky. Antropologické hodnocení bylo omezeno pouze na výčet dochovaných kostí a stanovení dožitého věku na základě abraze korunek zubů. Dochovány jsou drobné neurčitelné zlomky lebeční klenby, fragmenty zubů a jejich kořenů, bradová část dolní čelisti a levá kloubní hlavice, tři silně abradovaná těla krčních obratlů, neurčitelné zlomky obratlových těl a obratlových oblouků, fragmenty levé pažní kosti. Dolní končetiny byly dochovány pouze jako tmavší stíny v podloží.

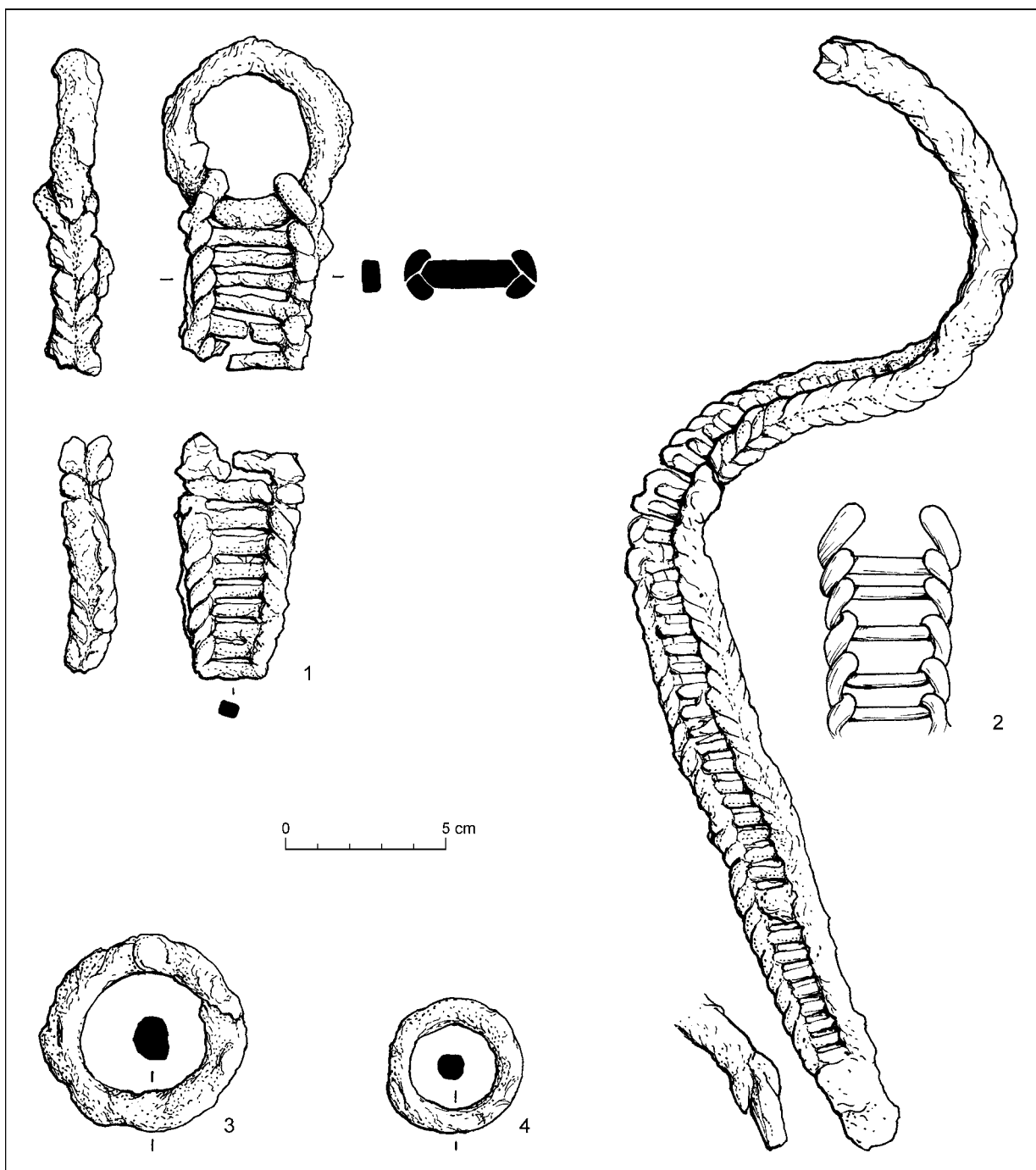
⁵ Tyto charakteristiky (t. j. nečleněný plech pochvy a jejich spojení lištou, šest nýtů na rukojeti) nám umožňují zařadit meč také do skupiny II, kterou vymezil J. Waldhauser (1978, 7, obr. 10B) na základě nálezů mečů z pohřebiště Jenišův Újezd.

Obr. 3. 1 – Praha-Bubeneč – „Podbaba“, hrob 53 (k. ú. Bubeneč); 2 – Praha-Jiviny, hrob 1 (k. ú. Ruzyně). Železné meče. Kresba M. Černý.

Obr. 4. Praha-Bubeneč – „Podbaba“, hrob 53 (k. ú. Bubeneč). 1 – štítová puklice; 2 – okrajové kování štítu; 3 – nýty z oblasti rukojeti meče. Železo, zbytky dřeva. Kresba M. Černý.

Obr. 5. Praha-Bubeneč – „Podbaba“, hrob 53 (k. ú. Bubeneč). Řetězový opasek, železo. Kresba M. Černý.

tvarovaným litým nákončím. Masivního charakteru bývá také závěsné poutko, často s kruhovými atáškami. Všechny tři typy patří do stupně LTB2, přičemž nejstarší jsou meče s kruhovým nákončím (Panke-Schneider 2013, 83–85, obr. 38–40). V českém prostředí jsou meče s těmito znaky datovány rovněž do stupně LTB2 (především Jenišův Újezd; Waldhauser 1978b, obr. 50; 52; Waldhauser 1987, obr. 3). Obecně lze říci, že se tvar nákončí v LTB–C1 vyvíjí od polokruhového tvaru (či tvaru medailonu) k srdčitému (Venclová 2008, 104).

Dochovaná šestice oboustranných *nýtů* má hlavičky kulovitého (hřibovitého) tvaru. Dnes je tyčinka, která spojovala obě strany nýtů rozlomená, takže máme k dispozici celkem dvanáct hlaviček (obr. 4: 3). Nýty nacházíme v oblasti rukojetí také na jiných pohřebištích. Na některých lokalitách lze celkem

dobře rekonstruovat, jakým způsobem nýty sloužily k uchycení organického obložení rukojeti. Např. na lokalitě Kutná Hora-Karlov⁶ lze podle umístění ještě zachovaných nýtů přímo na mečích (a podle rentgenových snímků) nebo jejich rozložení přímo v hrobě v oblasti rukojeti soudit, že organické obložení ve spodní části rukojeti upevňovala trojice nýtů rozmístěných do tvaru trojúhelníku (hroby 15, 25 a 38: Valentová/Sankot 2011, 354, obr. 17: 5; 27a: 9; 38a: 4). Obdobně byly umístěny, jen v opačném směru, také nýty v horní části rukojeti, jak naznačují některé nálezy (obr. 9: 3; např. de Navarro 1972, tab. CXVI: 3; Lejars 1994, 47, tab. 4) nebo rentgenové snímky této části (Valentová/Sankot 2011, tab. 1: 1). Dobrou představu o podobě jílce s nýty nám poskytuje např. meč z kostrového hrobu na pohřebišti Kirkburn v Yorkshire, který je datován na počátek 3. století. Z celkového počtu sedm nýtů s kulovitou hlavicí jsou tři rozmístěny ve spodní části rukojeti nad pochvou a čtyři nýty na opačném konci rukojeti (Allen 2008, 23; James/Rigby 1997, 40, obr. 45). Celá rukojeť, připomínající tvarem protáhlé písmeno X, tak odpovídá plným litým a antropomorfně tvarovaným rukojetím u krátkých tzv. velitelských mečů⁷ (Čížmář 1996, např. obr. 2; 6). Obdobným způsobem tedy byly patrně rozmístěny nýty na rukojeti meče z Bubence.

Na zadní straně hlaviček nýtů z Bubence jsou zachovány zbytky dřeva. Je dobře patrná také jeho struktura ve formě svislých drobných linií (obr. 4: 3). Dřevo analyzováno nebylo, ale o jakou dřevinu se mohlo jednat, nám mohou napovědět některé nálezy. Analýza zbytků dřeva z oblasti rukojeti s nýty v hrobě 38 na pohřebišti Kutná Hora-Karlov ukázala, že k výrobě byla užita vrbovitá dřevina, t. j. čeled' *Salicaceae* (Valentová/Sankot 2011, 354).

Opasek

K upevnění meče kolem pasu sloužil železný řetězový opasek, resp. závěs k zavěšení meče, jehož součástí byly také tři kruhy (obr. 5). Pokud bychom delší část řetězu narovnali, dosahoval by délky asi 450 mm (obr. 5: 2). Ačkoli laténské opaskové řetězy nebyly dosud systematicky zhodnoceny, našemu typu (tzv. *Fuchsschwanzkette*⁸) byla věnována krátká studie (Schönfelder 1998). Řetěz byl vyroben specifickou technikou proplétání osmičkovitých článků, tzv. *Fuchsschwanztechnik*⁹. Postup výroby byl následující: poté, co byl kruhový článek (spojený svařením) zploštěn do osmičky a přehnut do tvaru „V“, byl takto vzniklými poutky provlečen další stejně tvarovaný prvek (obr. 7: 1–4). Konkrétně řetěz z našeho hrobu patří k složitějšímu typu (tzv. *klassische* nebo *doppelten Fuchsschwanzketten*), kdy jsou jedním poutkem provlečeny dva články (obr. 7: 5; Schönfelder 1998, 79, obr. 1).

Oproti normálnímu řetězu z kruhových článků, který je na výrobu po technické stránce složitější, je výroba řetězu našeho typu jednodušší. Zatímco při výrobě prvního typu se musí každý článek samostatně průběžně pájet nebo nýtovat, u našeho typu stačí sériově vyrobit velké množství kruhů, které se pak spojují pouze ohýbáním a provlékáním, t. j. bez použití tradiční pájecí nebo nýtovací techniky (Schönfelder 1998, 79).

Samotná technika, kterou jsou řetězy vyrobeny, je ve střední Evropě cizí a pochází z oblasti Středomoří. Zde byla užívána v uměleckém řemesle především v souvislosti s výrobou šperků (nejčastěji náhrdelníků) z drahého kovu (např. Higgins 1980, 16, obr. 3; Ogden 1992, 47–49, obr. 32: b, d). Převzetí této středomořské šperkařské techniky lze ve střední Evropě sledovat již v časném latěnu, složitější typy řetězů pak lze předpokládat v mladších úsecích laténského období.¹⁰

Na druhé straně tu máme řetězy zhotovené stejnou technikou, které jsou ale zpravidla pouze ze železa¹¹ a sloužily jen jako závěsy laténských mečů. Závěsy se objevují jen krátkodobě v období keltských

⁶ Většina nýtů má průměr hlavic kolem 12 mm a délka nýtů dosahuje 18–20 mm.

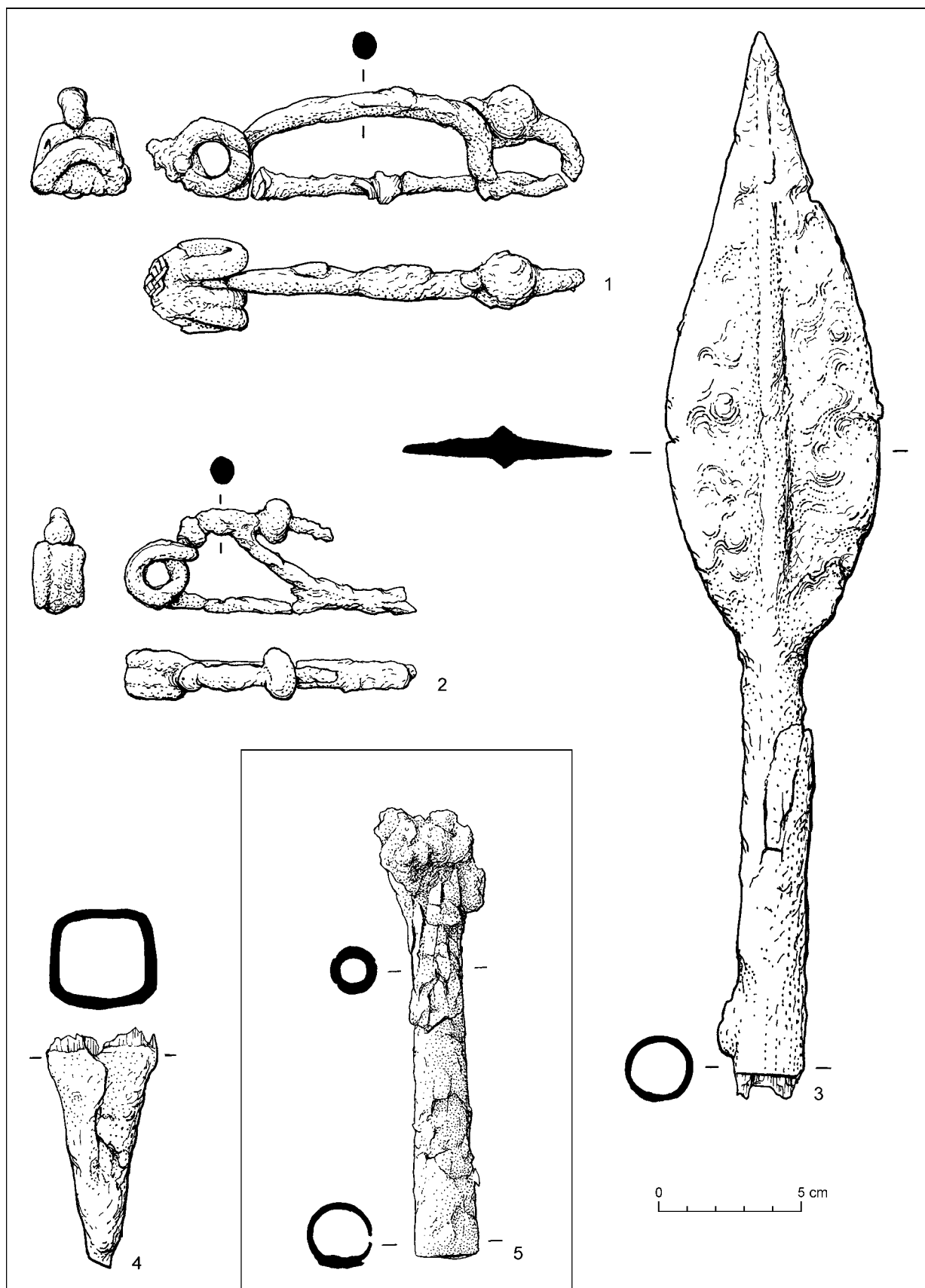
⁷ Vrchol jejich rukojeti bývá doplněn kuličkou nebo antropomorfní či pseudoantropomorfní hlavičkou.

⁸ Volně přeloženo: řetěz tvaru liščího ohonu.

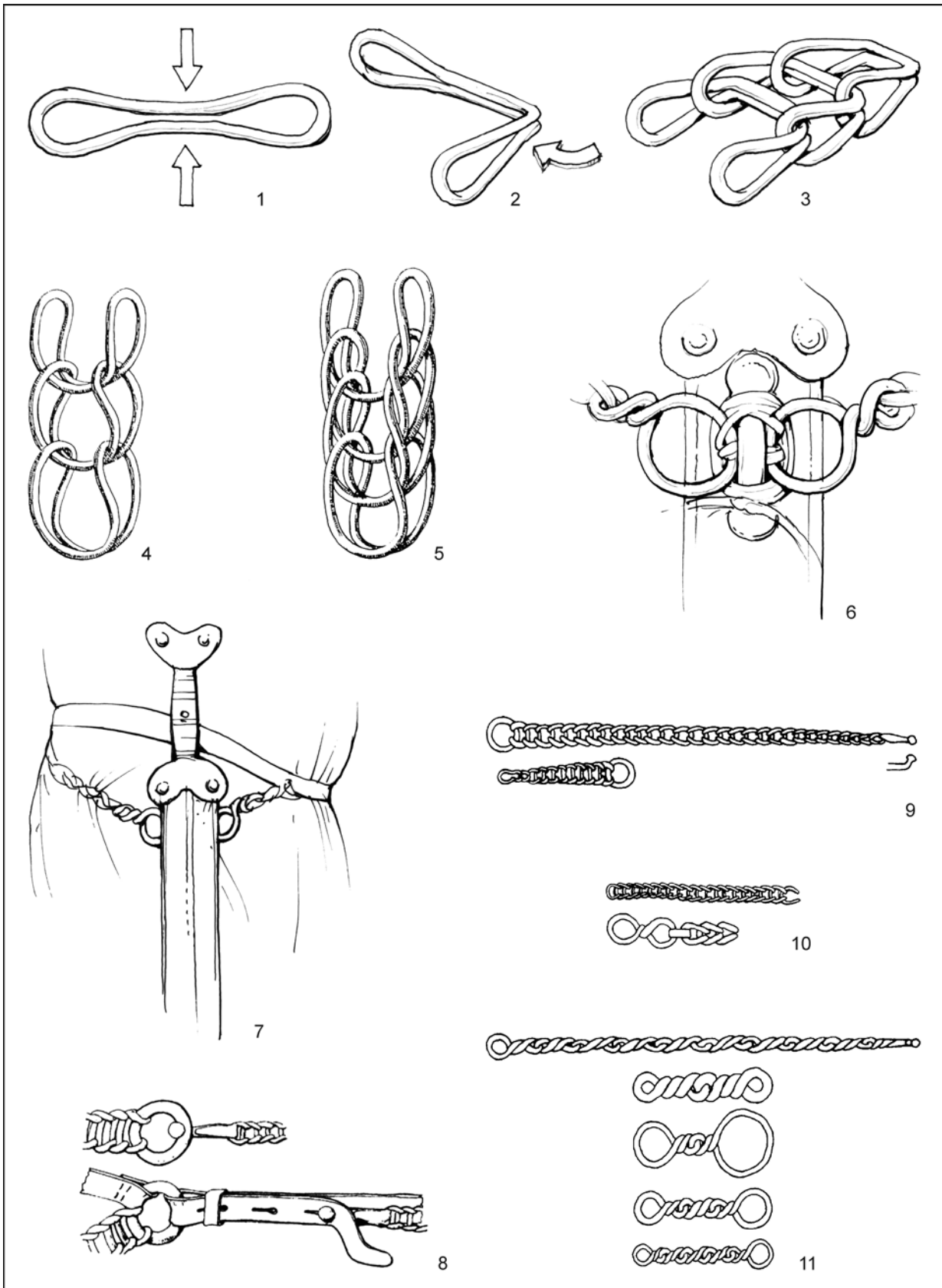
⁹ Ve francouzštině je technika označována jako „*en échelle*“ (přeloženo volně: ve tvaru žebříku), v angličtině jako „*loop-in-loop*“ nebo „*link-in-link*“ (přeloženo volně: spojovaný provlékáním smyčky smyčkou).

¹⁰ S prvními jednoduchými řetězy vyrobenými touto technikou se setkáváme již ve starém Řecku, kde byly zhotoveny především ze zlata a stříbra (Schliemannův poklad z Troji, šachtové hroby v Mykénách a j.). Ve střední Evropě pocházejí nejstarší doklady této techniky z doby halštatské, jsou však považovány za etruské importy. Další nálezy především stříbrných řetězů z bohatých hrobů souvisí již s Kelty (Schönfelder 1998, 79–83). Jedná se především o řetězky k picímu rohu z Kleinaspergle (Německo, časný latěn) a stříbrný řetěz s dutým plechovým přívěskem z Pottenbrunn/Ratzersdorf (Rakousko; LTb2), který je zdoben typickými keltskými motivy (Schönfelder 1998, 81, obr. 2). Oba nálezy naznačují převzetí této techniky do domácího prostředí. V neposlední řadě je velký počet řetězů ze stříbra znám také z konce doby laténské a augustovského období, které často doplňují a propojují dvojici stříbrných spon (Schönfelder 1998, 81).

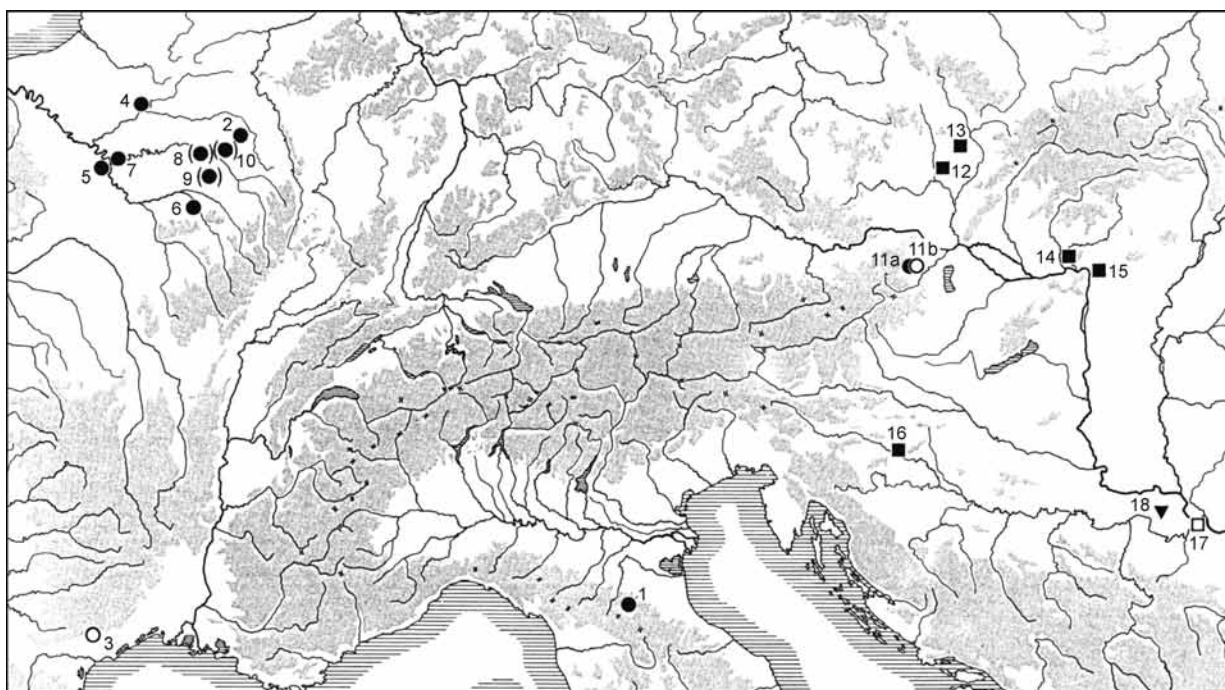
¹¹ Výjimkou jsou bronzové exempláře z lokalit Ensérune a Belgrad-Karaburma.

Obr. 6. 1–4 – Praha-Bubeneč – „Podbaba“, hrob 53 (k. ú. Bubeneč); 5 – Praha-Jiviny, hrob 1 (k. ú. Ruzyně). Železo, zbytky dřeva a textilu. Kresba M. Černý.

Obr. 7. 1–5 – postup výroby řetězu; 6–8 – způsob uchycení řetězu k pochvě a možnosti nošení meče (podle Higgins 1980; Waldhauser 1999, kresba podle Mathieu 2005); 9 – řetězový opasek „západního typu“; 10 – řetězový opasek „východního typu“; 11 – řetězový opasek z dvakrát kroucených článků (podle Schönfelder 1998).

Obr. 8. Rozšíření řetězových opasků zhotovených technikou provlékání osmičkovitých článků (tzv. *Fuchsschwanztechnik*). 1 – Monte Bibele, hrob 120 (Prov. Bologna); 2 – Aure „Les Rouliers“ hrob 20 (Dép. Ardennes); 3 – Ensérune, hrob 163 (Dép. Hérault); 4 – Gournay (Dép. Oise); 5 – Rungis (Dép. Val-de-Marne); 6 – Saint-Benoît-sur-Seine, hrob 8; 7 – Saint-Maur-des-Fossés, hrob 1 (Dép. Val-de-Marne); 8 – okolí Villevenard (Dép. Marne); 9 – Champagne; 10 – Musée municipal v Suippes (Dép. Marne); 11a – Guntramsdorf (Dolní Rakousko); 11b – Guntramsdorf (Dolní Rakousko), exemplář zvláštního typu; 12 – Blučina, hrob 5 (okr. Brno-venkov); 13 – Pustiměřské Prusy, hrob 6; 14 – Malé Kosihy, hrob 31; 15 – Kosd (Kom. Nógrád); 16 – Břežice, hrob 41 (Slovinsko); 17 – Belgrad-Karaburma, hrob 66 (Jugoslávie); 18 – Ruma/Pašikovac (Jugoslávie; podle *Schönfelder 1998*). Legenda: ● – řetězy „západní varianty“, železo, (v závorce: naleziště neznámé); ○ – řetězy „západní varianty“ z dvojité proplétaných článků (*doppelte Fuchsschwanztechnik*), železo a bronz; ■ – řetězy „východní varianty“, železo; □ – řetězy „východní“ varianty, bronz; ▼ – zvláštní případ.

výbojů a v malém počtu. Jsou rozšířeny zejména ve dvou oblastech: v severovýchodní Francii a v části Podunají. Ojedinele se objevují také v Srbsku, Dolním Rakousku a Itálii (obr. 8; *Schönfelder 1998*, 83, obr. 5, zde také katalog lokalit s příslušnou literaturou).

Propojení se středomořským světem je zvláště patrné u několika málo lokalit nacházejících se v jižní části Evropy, tedy právě v Srbsku, jižní Francii a Itálii.¹²

Na základě způsobu provedení lze rozpoznat západní a východní variantu. Na západě (Francie, Itálie) se články jedním směrem postupně zužují a závěsy jsou dvoudílné, kratší část je vybavena na širším konci kruhem a na opačném zpravidla menším osmičkovitým zakončením. Delší část byla zakončena hákovitou záponou (obr. 7: 9; *Schönfelder 1998*, obr. 6: 7). Naopak na východě v Podunají jsou všechny články zpravidla stejně široké, celý řetěz je vyroben vcelku a opatřen rovněž osmičkovitým zakončením, které je však na rozdíl od předchozí varianty vyrobeno z mnohem silnějšího, někdy krouceného drátu (obr. 7: 10; *Schönfelder 1998*, 83, 84, obr. 6: 8).

Závěs meče z pražského hrobu 53 tedy náleží k dvoudílné západní variantě, kde se články jedním směrem postupně zužují. Osmičkovitá část a zápona (zachován pouze náběh) však nejsou na našem exempláři bohužel dochovány (obr. 5). Nejbližší analogie závěsů západního typu máme k dispozici z dolnorakouské lokality Guntramsdorf (dva exempláře, z toho jeden zvláštního typu) a italského Monte Bibele. Jejich největší koncentrace se však projevuje především v severovýchodní Francii, v povodí Marne a Seiny, tedy v oblasti Champagne (obr. 8). Mnohem blíže k naší lokalitě jsou nálezy východní, avšak odlišné varianty, které se nacházejí na Moravě, Slovensku a v Maďarsku.¹³

¹² Ensérune (Francie, Dép. Hérault), Monte Bibele (Itálie, Prov. Bologna), Beograd-Karaburma a Ruma/Pašikovac (Srbsko).

¹³ Např. Blučina, hrob 5 (okr. Brno-Venkov) a Pustiměřské Prusy, hrob 6 (okr. Vyškov), Malé Kosihy, hrob 31 (okr. Nové Zámky) a Kosd (Nógrád).

Zemřelí vybavení těmito závěsy obou variant jsou vesměs bojovníci s kompletní bojovnickou výbavou zahrnující štít, kopí a meč, často zdobený motivy draků. Bojovník z italského Monte Bibele vlastnil navíc ještě zdobenou přilbu. V roce 1998 bylo z Evropy známo kolem 20 nalezišť s těmito řetězy, z toho jen deset hrobových celků. Nověji nálezy řetězů vymapoval D. Repka (2015, 63–67, obr. 24–26; označuje je jako řetězy s žebříkovitých článků). Katalog nálezů z roku 1998 od M. Schönfeldera rozšířil ve své práci o pět nových lokalit. Jen ve dvou případech se však jedná o západní variantu (Ribemont-sur-Ancre a dép. Marne), v ostatních jde o řetězy východní varianty¹⁴, které nejsou středem našeho zájmu. Hrob z Prahy-Bubenče tedy tento seznam ještě rozšiřuje. Většinu hrobů můžeme datovat do stupně LTB2 (Panke-Schneider 2013, 99; Schönfelder 1998, 84, obr. 5).¹⁵ V nejnovější literatuře jsou tyto opasky označeny jako typ 3a (Panke-Schneider 2013, 98, 99), ve starší typologii figurují také pod jinými označeními.¹⁶

Jistou indicií, jakým způsobem byl řetěz upevněn k pochvě nám poskytuje např. hrob 1 ze Saint-Maur-des-Fossés (Val-de-Marne, Francie; Lejars 1994, 47, tab. 4). Kruh z řetězu je, patrně rzí, přichycen přímo nad závěsným poutkem (obr. 9: 3). Podle rekonstrukcí a experimentů s nošením opasku a meče, které provedl F. Mathieu (2005, obr. 8: C; 13), poutko obklopovaly z každé strany dva kruhy a byly vzájemně propleteny a spojeny provazem (obr. 7: 6, 7). Tento způsob potvrzují některé nálezy s ještě přichycenými kruhy v oblasti poutka (Lejars 1994, 231). Další možné rekonstrukce fungování opasku nabízí také jiní badatelé (obr. 7: 8; Waldhauser 1999, 66, obr. E).

Spony

Přesnější časové zařazení hrobu umožňují především dvě železné spony. První větší spínadlo má dlouhý obdélníkový lučík a masivní kuličku na krátké nožce, která je zpětně zahnutá. Vinutí s horní třetivou (t. j. třetiva probíhá před vinutím) má tři závit. Na třetivě je zachován zbytek tkaniny (obr. 6: 1). Druhá spona je spojené konstrukce s výrazně delší, i když ne zcela zachovalou, zpětně zahnutou nožkou. Na vinutí o spodní třetivě (třetiva probíhá pod lučíkem) lze napočítat přibližně 2–3 závit (obr. 6: 2).

Zatímco první spona s dlouhým obdélníkovým lučíkem a masivní kuličkou na patce patří do rámce stupně LTB2, patrně spíše do pozdní fáze LTB2b (Waldhauser 1978b, obr. 59: A10, A87; 1987, obr. 4: 63, 81), druhá spona spojené konstrukce s výrazně delší zpětně zahnutou nožkou je příznačná spíše pro stupeň LTC1 (Waldhauser 1978b, obr. 59: např. A81, A96; 1987, obr. 4: 100). Některé spony obou těchto období mají také poměrně masivní vinutí, stejně jako naše exempláře (Waldhauser 1978b, obr. 59: např. C80, C99). Díky sponám můžeme tedy hrob z Bubenče poměrně přesně datovat na konec stupně LTB2 nebo na začátek stupně LTC1, tedy přibližně do doby kolem poloviny 3. století př. n. l. (viz pozn. 2).

Kopí

Podle poměrně masivního a těžkého hrotu listovitého tvaru s žebrem uprostřed (obr. 6: 3) lze tuto zbraň považovat za kopí. Jen obtížně by bylo možno zbraň s takovým hrotem vrhat na větší vzdálenost (např. jako oštěp). Poměrně dlouhá násada a konvexně tvarovaný listovitý hrot, jehož nejvyšší šířku lze sledovat zhruba uprostřed listu, umožňují nálezu zařadit patrně k typu 1 nebo 2 podle A. Rapina (Brunaux/Rapin 1988, obr. 66). Ten se těmito zbraním systematicky věnoval na základě nálezů ze svatyně Gournay-sur-Aronde ve Francii a klasifikoval několik typů a variant. Menší velikostí (asi do 400 mm) a charakterem se kopí blíží k typu 1 (hrot však dosahuje na rozdíl od našeho exempláře maximální šířky ve spodní třetině), zároveň však má znaky typu 2 (konvexní tvar listu s max. šířkou uprostřed). Nejnověji se analýzou laténských hrobů se zbraněmi v Evropě zabývala T. Panke-Schneider (2013)¹⁷, která zjistila, že kopí klasického tvaru typu 1 nejsou chronologicky ohraničena a objevují se ve všech fázích doby laténské. Kopí typu 2 se vyskytují v hrobech stupňů LTB2–C1. Sama autorka však připouští, že existují exempláře, které do dosud známé typologie příliš nezapadají (Panke-Schneider 2013, 103–106, obr. 49).

Kopí bývala pravděpodobně vyšší než jejich nositel (odhaduje se většinou kolem 2 m). Protože bylo kopí někdy delší než hrobová jáma, byl hrot ohnut nebo byla zbraň zlomena (Waldhauser 1978b, 123), jak to máme doloženo právě v Bubenči.

¹⁴ Vác; Budapešť-Csepel; Remetea Mare.

¹⁵ V některých případech lze uvažovat také o dataci do LTB2–C1 (Repka 2015, 63–64, tabula 6, obr. 26).

¹⁶ Typ 3 (Mathieu 2005, 24, obr. 2: A1), typ 7 a 8 (Schönfelder 1998, obr. 6), typ 6 (Rapin 1987, 537).

¹⁷ Z Evropy je známo 182 exemplářů typu 1 (z toho 111 s mečem) a 176 typu 2 (z toho 120 s mečem; Panke-Schneider 2013, 104–106, pozn. 690, 695).

Botka kopí¹⁸

Tato část, která má tvar dutého jehlanu se čtvercovou podstavou (obr. 6: 4), zesilovala spodní část dřevce kopí a chránila ho před rozštípnutím, zejména při zapichování do země. Botka sloužila také jistě při boji: zaraženým kopím namířeným proti nepřítelům mohl bojovník lépe odolat jejich náporu nebo samotnou botkou mohl způsobit zranění. Zbytky dřeva dochované v duté tulejce naznačují, že spodní část dřevce se rozšiřovala v čtvercový tvar. Zdá se, že typy s dutou tulejí¹⁹ nejsou chronologicky průkazné, na rozdíl od botek s trnem, které jsou považovány za středolatské (Panke-Schneider 2013, 110).

Analýza zbytků dřeva²⁰

Ačkoli se zbytky dřev nacházely také na štítové puklici a v kování štítu, xyotomická analýza byla provedena jen na zbytcích dřev ležících volně nad botkou kopí (obr. 2: 7). Vzorky byly vybrány ze zeminy bez využití plavení. Pomocí světelného mikroskopu bylo analyzováno celkem 30 zlomků nezuhelnatěného dřeva. Všechny zlomky patřily jasanu (*Fraxinus*; Kočárová 2014). Ratiště kopí bylo tedy zhotoveno z jasanového dřeva, zbytky dřeva vyčnívající přímo z botky a násady kopí tedy musí přirozeně náležet rovněž jasanu. Toto dřevo je díky svým vhodným vlastnostem (tvrdost a velká pružnost) již od pravěku užíváno k výrobě ratišť a rukojetí zbraní. Ratiště kopí z jasanového dřeva užívali také staří Řekové (vč. Sparťanů). Dlouhé, rovné vlákno jasanu umožňovalo rozřezat kmen poraženého stromu na delší a rovnější kusy. Díky těmto vlastnostem bylo dřevo lehké a pevné (Sekunda 2008, 25).

Štít

Ze štítu se nám dochovalo okrajové železné kování a především železná puklice. Okrajové kování spodní části štítu má obloukovitý tvar (obr. 4: 2).²¹ Kování je tvořeno plechem stočeným do trubičky s jednou stranou otevřenou (takto objímalo dřevo vlastního štítu). Na základě zbytku uvízlého dřeva v mezeře a podle šířky této mezery můžeme sílu vlastního štítu odhadnout na asi 5–7 mm, což není mnoho. Podobnou sílu však (5 mm) vykazovalo také např. dřevo dochované v okrajovém kování (průměr 6–7 mm) z hrobu 14 na pohřebišti Kutná Hora-Karlov (Valentová/Sankot 2011, 364–365, obr. 16: 5). Nevelkou sílu štítů lze podle okrajových kování (o síle asi 7–11 mm) předpokládat také v jiných hrobech na této lokalitě. Podle J. Waldhausera (1978b, 124) síla keltských štítů kolísala od 11 mm ve středu štítu, až po asi 3–4 mm na okrajích. Jistou indicií, že keltské štíty nemusely být příliš silné a účinné, ukazuje také zmínka G. J. Caesara.²² Při bojích s Helvétii totiž popisuje, že jediným hodem římského oštěpu bývalo proraženo a spojeno hned několik keltských štítů. Hlavní funkce okrajových kování spočívala v tom, že chránila dřevo štítu před úderem protivníka a před rozštípnutím. Většina kování pochází z hrobů s meči.²³ To je dáno zejména hroby staršího období, kdy meč a štít byly poměrně běžnou součástí hrobové výbavy, na rozdíl od doby mladší.²⁴ S okrajovými kováními se setkáváme často v kombinaci s pásovou puklicí (Panke-Schneider 2013, 124).²⁵

Střed štítu zpevňovala pásová obdélníková puklice (obr. 4: 1), která má z bočního pohledu omegovitý tvar. Obloukovitá část má po obou stranách zesílené hrany. Postranní křídla jsou opatřena drobnými otvory, které sloužily k upevnění puklice pomocí nýtů ke dřevu štítu (nýty se však nedochovaly). Toto dřevo je na vnitřní straně puklice, v místě přechodu obloukovité části k postrannímu křídlu, dokonce zachováno. Štítová puklice patří k typu 2 podle T. Panke-Schneider (2013, 115–116, obr. 51) neboli k typu 1

¹⁸ Zabýval se jimi A. Rapin (Brunaux/Rapin 1988, 104–107).

¹⁹ Z Evropy je známo 135 exemplářů ve formě tulejky, z toho 92 pochází z hrobů s meči (Panke-Schneider 2013, 110, pozn. 739).

²⁰ Především děkujeme Mgr. P. Kočárovi a Mgr. R. Kočárové (Archeologický ústav AV ČR v Praze), kteří analýzu provedli.

²¹ Mírné zalomení uprostřed mohlo být způsobeno snad až druhotně, možná i chybným restaurováním nálezu. Na fotografiích nálezu se totiž kování jeví jako obloukovité bez zalomení.

²² Zápisky o válce galské, kniha I, kap. 25, překlad I. Bureš, Praha 1964.

²³ Z Evropy je evidováno 127 hrobů s dochovanými kováními štítu (Panke-Schneider 2013, 124).

²⁴ Zastoupení kování štítu v různých obdobích, stupeň LTB2: 52 hrobů, LTB/C: 47 hrobů, LTC: 24 hrobů, LTC/D–D: pět hrobů (Panke-Schneider 2013, pozn. 871). Uvedené výsledky však může zkreslovat výrazná absence dokladů pohřbívání od stupně LTC2.

²⁵ Celkem ve 36 případech (Panke-Schneider 2013, pozn. 873).

podle A. Rapina (*Brunaux/Rapin 1988*, obr. 39).²⁶ Typ můžeme charakterizovat jako puklice střední velikosti²⁷ s pravouhlými křídly. Podle délky křídel, tvaru a velikosti nýtů lze rozpoznat tři varianty (typ 2a–c). Naše puklice svými proporcemi nejvíce odpovídá druhé variantě (typ 2b) se středně dlouhými křídly a patrně i středně velkými nýty. Varianta představuje velice ustálený tvar vyskytující se od stupně LTB2 a během celého stupně LTC, tedy v dosti širokém časovém rozmezí. Většina jich však patří staršímu období tohoto rozmezí. Toto datování dobře odpovídá např. také výsledkům českých a slovenských badatelů, kteří kladou výskyt pásových puklic tohoto tvaru (obecně typ 2, resp. Rapin 1) do stupňů LTB2–C1 (*Bujna 1982*, obr. 5; *Waldhauser 1978b*, tab. 38: LTB2b–C1b; 1987, obr. 3).

Podle umístění okrajového kování (obr. 2: 9) a puklice (obr. 2: 6) v hrobě z Bubenče můžeme odvodit velikost štítu, méně už tvar. Vzdálenost od středu puklice k okrajovému kování činí 65 cm, výšku celého štítu lze tedy odhadnout na asi 130 cm. Tvar štítu byl patrně protáhlé oválný.²⁸ Přítomnost pouze segmentu kování štítu (často nahoře a dole) není v keltských hrobech výjimkou (*Waldhauser 1978b*, obr. 51). Mělo to patrně dvě příčiny, buď takové zpevnění na exponovaných místech bylo dostačující, nebo do hrobu byla z úsporných důvodů dána jen část štítu (aby se vešel do rakve atd.). Námi zkoumaný štít, kterým byl bojovník téměř celý překryt, by tedy patřil do skupiny velkých štítů dosahujících značné výšky (100–170 cm)²⁹. Také někteří antičtí autoři³⁰ popisují keltské štíty dosahující výšky mužské postavy (*Waldhauser 1978b*, 124).

Analýza zbytků dřeva ze štítu z Bubenče, bohužel z důvodu již nakonzervovaných železných předmětů, provedena nebyla (dřevo je uchyceno v okrajovém kování a na puklici). Víme však, že ve střední Evropě byly k jejich výrobě užívány různé dřeviny a tvrdší druhy dřevin, lípa, dub, javor, olše a bříza (*Waldhauser 1978b*, 124). Je doložena také vrba.³¹

Zbytky textilu

Na reversu i aversu pochvy meče se dochovaly zbytky tkanin s poměrně dobře viditelnou vazbou (obr. 3: 1). Můžeme ji identifikovat jako vazbu plátňovou z nití spřádaných napravo (t. j. příže torze Z). Zatímco na přední straně pochvy je patrná tkanina jemnější vazby (síla nití 0,8–1,5 mm), na opačné straně zaujme textilie mnohem hrubšího charakteru (síla nití kolem 3 mm), kde je nit téměř čtyřikrát silnější. Zbytky textilu můžeme sledovat také na některých nýtech (obr. 4: 3). Textilní zbytky jsou na pochvě dochovány především na okrajích (hranách). Pozůstatky nacházející se na okraji předmětu, resp. na obou jeho stranách naznačují, že zbraň mohla být zabalena do kusu tkaniny, jak uvádějí a předpokládají někteří odborníci na textil (*Belanová-Štolcová 2009*, 38). Zbytek tkaniny v plátňové vazbě (síla nití přibližně 2 mm) je zachován také na těživě větší spony a zbytek organické hmoty je patrný také na jehle (obr. 6: 1).

Nejčastěji užívanou vazbou ve starší době laténské byla právě jednoduchá plátňová vazba z nití kročených napravo (t. j. příže torze Z), které byly spřádané z vlny nebo lnu. Lze možná uvažovat také o konopí. Složitější keprová vazba se objevuje celkem vzácně (*Sankot/von Kurzynski 1994*, 542). Většina textilních zbytků pochází především z velkého pohřebiště Jenišův Újezd (*Waldhauser 1978a*, 225–230). V některých případech zde bylo také zaznamenáno více vrstev textilií nad sebou. Na pochvách mečů se často nacházely zbytky hrubších látek, tkané v plátňové vazbě z vlny (hrubší tkanina se vyskytla také na zadní straně naší pochvy, zatímco na přední straně byla jemnější). Naopak jemnější tkaniny se objevily častěji na součástech oděvu, jako jsou spony, náramky, nánožníky aj. (*Sankot/von Kurzynski 1994*, 543).

²⁶ Z celé Evropy pochází překvapivě poměrně malý počet puklic klasifikovaných jako typ 2 (celkem 38), z toho jich je ještě méně známo z hrobů s meči (celkem 7; *Panke-Schneider 2013*, pozn. 776).

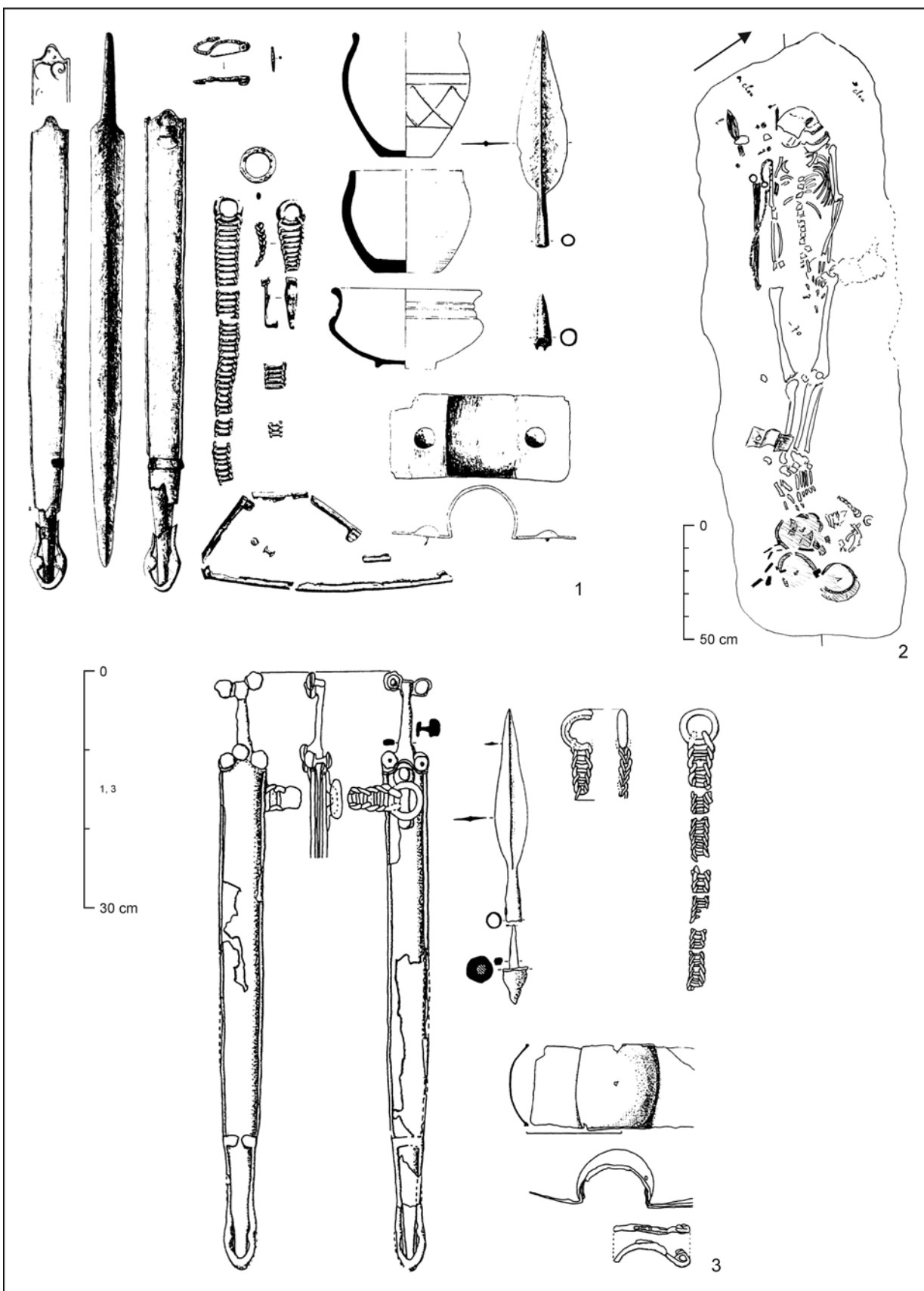
²⁷ „Střední velikostí“ je myšleno, že dutý prostor zadní části puklice odpovídá velikosti pěsti a každé z křídel je přibližně stejně dlouhé jako polovina plechu vypouklé části (*Panke-Schneider 2013*, 115, pozn. 775).

²⁸ Zajímavý doklad o konstrukci organické části štítů nám poskytuje nález z Egypta, kde jsou příhodné podmínky pro zachování. Štít keltského typu, objevený okolo r. 1900 v oáze Kasr el Harit ve Fajumu, je vyroben překližkovou technikou – tedy z několika vrstev plochých prken (či dých), které jsou navzájem spojeny (sklizeny). Na zaoblených koncích jsou prkna zvláště široká, patrně z důvodu větší pevnosti a aby se předešlo rozštípnutí. Štít byl vyroben z březového dřeva (*Kimmitz 1940*, tab. 23; obr. 1). Ačkoli je štít odlišný od těch nalézáných v Evropě (je prohnutý stejně jako štíty, které užívaly Římané) poskytuje nám dobrou představu o užití technik a materiálů. Překližková technika je patrně také naznačena na štítu, který drží plastika galského bojovníka z Mondragonu (*Brunaux/Rapin 1988*, 14, obr. 3: C).

²⁹ Např. Letky 124 cm, Komjatice 135 cm, Velká Maňa 170 cm (*Waldhauser 1978b*, tab. 37).

³⁰ Diodoros Sicilský, *Bibliothéké* (kniha V, kap. 30, odst. 2) a Strabon z Amasie, *Geógrafika* (V, 4, 3).

³¹ Na lokalitě Kutná Hora-Karlov byly v hrobech 30 a 38 štíty podle zbytků v okrajových kováních vyrobeny z vrbovité dřeviny (čeleď *Salicaceae*; *Valentová/Sankot 2011*, 364, 365).

Obr. 9. 1–2 – Aure, Les Rouliers“, hrob 20 (Dép. Ardennes); 3 – Saint-Maur-des-Fossés, hrob 1 (Val-de-Marne; podle Lejars 1994; Rozoy 1987).

Archeobotanika

V sedimentu hrobové výplně bylo po proplavení nalezeno celkem 58 rostlinných makrozbytků náležících 21 druhům. Jednalo se o zmineralizovaná, vysušená, plně nebo částečně zuhelnatělá semena a plody. Mezi nejvýznamnější nálezy patří zuhelnatělé diaspory kulturních plodin, semeno čočky (*Lens culinaris*), dvě obilky prosa (*Panicum miliaceum*) a sedm obilek pšenice dvouzrnky (*Triticum dicoccum*). Velmi zajímavý je nález tří semen chmele otáčivého (*Humulus lupulus*), jedno semeno bylo vysušené, jedno částečně zuhelnatělé a vysušené a jedno bylo zuhelnatělé. Dále byly nalezeny diaspory plevelů a rumištních rostlin, rmen rolní (*Anthemis arvensis*) – mineralizovaný plod, kozlíček zubatý (*Valerianella dentata*) – zuhelnatělý plod, svízel pochybný (*Galium spurium*) – zuhelnatělý plod, rdesno ptačí (*Polygonum aviculare* agg.) – zuhelnatělý plod, merlíky (*Chenopodium album* agg., *Ch. hybridum*) – zuhelnatělá i nezuhelnatělá semena, lilek černý (*Solanum nigrum*) – vysušené semeno a blín černý (*Hyoscyamus niger*) – zuhelnatělé semeno. Co se týče porovnání fosilního makrozbytkového spektra z jednotlivých oblastí (hlava, trup, nohy, pod kostrou), tak rozdíly v prostorovém zastoupení konkrétních druhů nejsou statisticky významné. Vedle rostlinných makrozbytků bylo nalezeno dvacet fragmentů zmineralizované textilie (Žáčková 2014, zde také fotografie vybraných makrozbytků).

Podle zastoupení jednotlivých druhů a počtu makrozbytků lze odhadnout, ale nemůžeme to říci jistě, že se pohřeb mohl konat na přelomu léta a podzimu (předpokládáme-li, že hrob byl po vyhloubení a pohřbení ostatků exponován vnějším vlivům po krátké časové období). Nasvědčují tomu zejména nezuhelnatělé, mineralizované rostlinné makrozbytky, rmen rolní (*Anthemis arvensis*), chmel (*Humulus lupulus*) a některé nezuhelnatělé mineralizované merlíky (*Chenopodium album* agg., *Ch. hybridum*). Pod kostrou byly nalezeny také krovky dvou jedinců hrobařika obecného (*Nicrophorus vespillo*), který klade larvy do uhynulých rozkládajících se těl. To opět nasvědčuje tomu, že pohřeb mohl proběhnout ve vegetačním období.

Interpretace a chronologie

Téměř přímé analogie k hrobu 53 z Prahy-Bubenče, co se složení výbavy týče, nalézáme ve dvou hrobech v severovýchodní Francii. Jedná se o hrob 20 na lokalitě Aure „Les Rouliers“ (Dép. Ardennes³²; obr. 9: 1, 2) a hrob 1 ze Saint-Maur-des-Fossés (Val-de-Marne³³; obr. 9: 3). Oba pohřby obsahovaly analogický závěs meče se třemi kruhy, pásovou puklici, kopí s botkou a po jedné sponě (jedna z nich se zpět zahnutou nožkou). Zejména ale zaujmou velice podobné meče s pochvami bez středového žebra. Meč z Aure má velice obdobné vykrojení ústí pochvy, ale především úplně shodnou délku (650 mm) a šířku (55 mm) pochvy stejně jako námi zkoumaný meč z Bubenče. Délka celého meče zasunutého v pochvě je u meče z Aure a Prahy také shodná (780 mm, u obou je také 120 mm dlouhý trn rukojeti). Ačkoli druhý meč ze Saint-Maur-des-Fossés byl o deset centimetrů delší, poskytuje nám dobrou představu o tom, jak vypadala rukojeť s nýty, které jsou rozmístěny do tvaru X (obr. 9: 3).

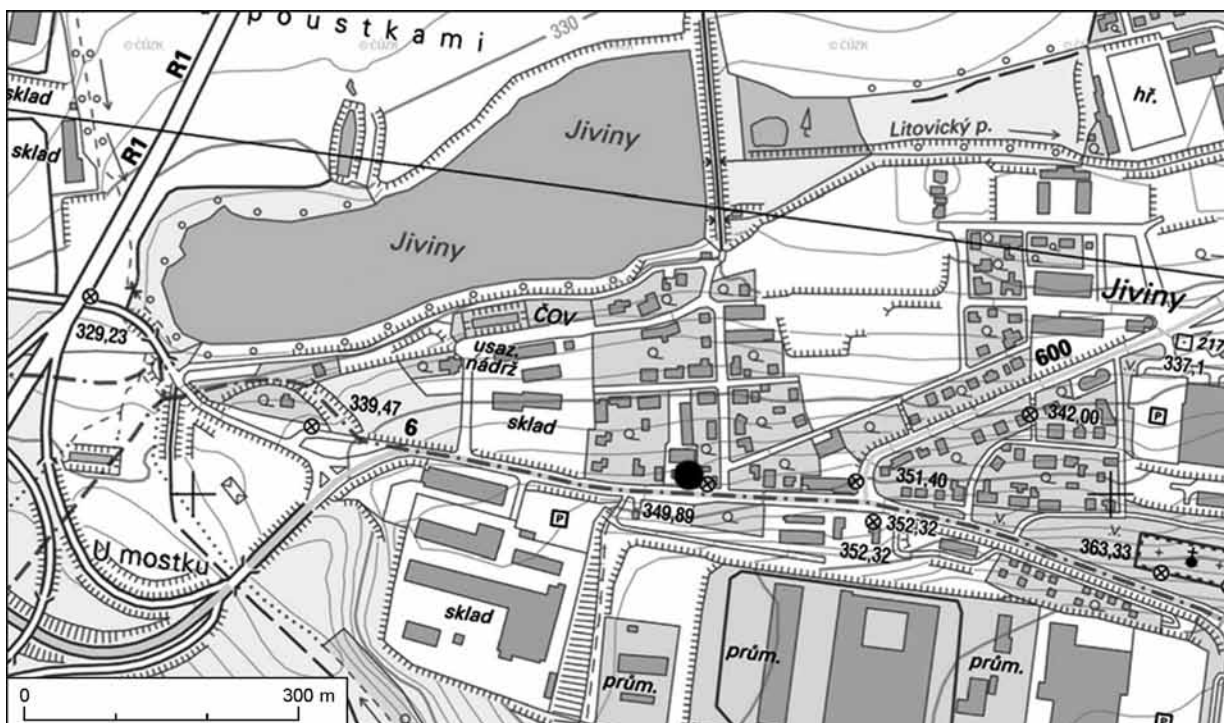
Z výše provedené analýzy předmětů vyplývá, že hrob z Prahy-Bubenče patří do stupňů LTB2–C1. Meč vykazuje znaky příznačné pro stupeň LTB2 (Waldhauser 1978b, obr. 50; 52; 1987, obr. 3). Kopí a štítová puklice jsou pro chronologii méně vhodné nálezy, můžeme jen obecně říci, že štítová pásová puklice se objevuje od stupně B2 a během celého stupně C1. Většinu hrobů s řetězovými opasky vyrobenými technikou provlékání článků (tzv. *Fuchsschwanzkette*) lze datovat do stupně LTB2. O časovém zařazení hrobu však nejlépe vypovídají spony. Ty naznačují, že hrob může náležet buď ještě do pozdní fáze stupně LTB2 (t. j. LTB2b), nebo také už mladšímu období (LTC1), tedy do doby před polovinou 3. století př. n. l. (kolem r. 280–250). Toto datování velice dobře koresponduje také s časovým zařazením nálezů ve Francii, do doby kolem roku 280–260/250, resp. na počátek stupně LTC1 jsou v chronologicko-typologických tabulkách datovány shodné předměty³⁴, které jsou přítomny také v našem hrobě (Lejars 1994, tab. na s. 56).

Ve světle výše uváděných vzdálených analogických nálezů (zejména Champagne; obr. 8) lze uvažovat, že bojovník pohřbený v Praze-Bubenči mohl pocházet ze severovýchodní Francie, kde se pojednávané řetězové opasky vyskytují ve větším počtu než jinde v Evropě (podrobněji viz závěr).

³² Brunaux/Lambot 1987, obr. 23; Lejars 1994, 46, tab. 1.

³³ Leconte 1990–1991; Lejars 1994, 47, tab. 4.

³⁴ Spona s protáhlým lučičkem a masivní kuličkou na krátké nožce, spona spojené konstrukce, pásová puklice a řetěz našeho typu.

Obr. 10. Praha-Jiviny (k. ú. Ruzyně). Lokalizace hrobu 1. SAS ČR, veřejný přístup.

PRAHA-JIVINY

Okolnosti výzkumu³⁵

Druhý laténský kostrový hrob byl objeven při záchranném archeologickém výzkumu, který proběhl v srpnu roku 2008 pod vedením Mgr. P. Huštáka v Praze 6 na katastrálním území Ruzyně, v místní části Jiviny. Výzkum na lokalitě označené jako „Polyfunkční areál Jiviny/Karlovarská“ byl vyvolán plánovanou výstavbou tří bytových domů a přilehlých komunikací. Zkoumaná plocha (parc. č. 1135, 1136, 1151, 1152) je z jihu ohraničena ulicí Karlovarskou, na východě ulicí Na Jivinách a ze severu ulicí Pod Karlovarskou silnicí (obr. 10). Samotný hrob byl situován ve východní části parcely č. 1135/1 (Hušták 2009).

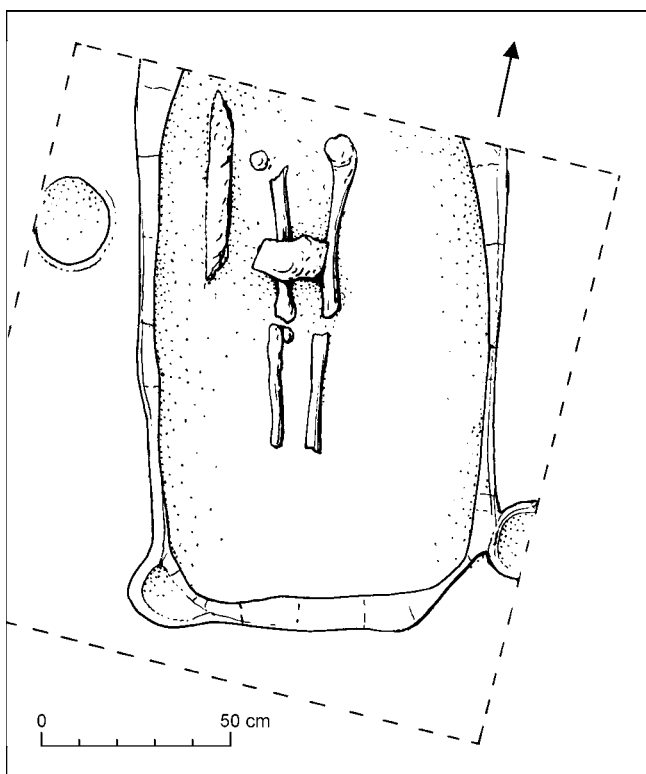
Popis nálezové situace

Hrob 1 (objekt 557) se nacházel v samém jihovýchodním rohu zkoumané plochy. Pohřeb byl narušen starším stavebním zásahem a byl objeven až po rozšíření stavební jámy. Z tohoto důvodu se nám dochoval nálezový inventář jen ze spodní poloviny hrobu. Dochovaná část jámy obdélníkového tvaru, orientovaná ve směru S-J, měla rozměry 1,2 m x 0,9 m a dosahovala hloubky až 0,8 m. Zemřelý byl orientován hlavou k severu, s mírnou odchylkou k východu. Meč byl umístěn po pravém boku. Podél hrobové jámy byly zachyceny kúlové jámy (obr. 11), interpretované autorem výzkumu jako konstrukce hrobové komory (Hušták 2009, 15). Z důvodu narušení značné části hrobu můžeme v horní polovině těla další předměty výbavy (např. spony, náramky a j.) pouze a jen tušit (Hušták 2009, 19).

Antropologie

Dochovány jsou pouze zlomky dlouhých kostí dolních končetin a drobné fragmenty pánve a bederních obratlů. Podle přítomnosti meče lze soudit, že se jednalo o muže (Kubálek 2009).

³⁵ Za užitečné a cenné informace děkujeme Mgr. P. Huštákovi a Bc. H. Šváchovi.

Obr. 11. Praha-Jiviny (k. ú. Ruzyně). Situace hrobu 1 (objekt 557).

poutko, často s kruhovými atašemi (Panke-Schneider 2013, 83–85, obr. 38–40). Tato část je bohužel skryta pod rzi. Zbraň je tak zřejmě starší než exemplář z Bubenče. V českém prostředí jsou meče s těmito znaky datovány přibližně do stupně LTB1–B2 (především Jenišův Újezd; Waldhauser 1978b, obr. 50; 52; 1987, obr. 3). Na druhou stranu jsou obdobně tvarované meče (středové žebro a masivnější nákončí) v některých hrobových kontextech datovány pouze a jen do stupně LTB2 (např. Mannersdorf: Rams 2011, obr. 132: 230/12; 133: 225/8; 177).

Opasek

Horní část meče se zbytky řetězového závěsu byla po odkrytí původně považována za puklici štítu (Hušták 2009). Teprve po rozplavení této části, která byla kompletně obalena hlínou, bylo zjištěno, že se o puklici nejedná (Kříž 2010).

Ačkoli zbytek ze závěsu meče není příliš dobře čitelný (obr. 3: 2), můžeme ho přesto ve shluku písku a rzi identifikovat patrně jako řetěz tvořený z dvakrát kroucených článků (obr. 7: 11). Několik centimetrů pod řetězem jsou patrné také větší kruhy, které sloužily k vlastnímu uchycení pochvy meče k řetězu (obr. 7: 6). Výroba tohoto typu byla poměrně náročná. Články byly nejprve spojeny (např. pájením) a pak teprve krouceny. Oproti předchozímu typu (t. j. *Fusschwanzkette*) z bubeněčského hrobu jsou však tyto

Seznam nálezů³⁶

1. Železný meč (obr. 3: 2) – dvousečná čepel v plechové pochvě se středovým žebrem, d. 690 mm, š. 55 mm, inv. č. 483 324.
2. Železný opasek – řetězový opasek v horní části meče je rzi spojen s pochvou, inv. č. A 483 318.
3. Železná kopí (obr. 6: 5) – dochována pouze ná sada kruhového průřezu, d. fragmentu 160 mm, průměr násady 23 mm, inv. č. A 483 316.

Meč³⁷

Dvousečná čepel je obklopena plechovou pochvou (obr. 3: 2), která je na rozdíl od předchozí zbraně z Prahy-Bubenče na přední straně členěna středovým žebrem. Její okraje jsou rovněž zesíleny. Obě strany jsou spojeny tak, že přední plech je zahnut dolů a obklopuje plech zadní. Klasifikaci³⁸ laténských mečů provedl T. Lejars (1994) a vydělil celkem sedm typů. Meč z Jivin patří zřejmě k prvním třem typům (typ 1–3, všechny patří do LTB2), ale podle tvaru pochvy by mohl být zástupcem starších exemplářů, naznačuje to zejména středové žebro, celková masivnost pochvy a především výrazné polokruhové nákončí. Masivního charakteru bývá také závěsné

³⁶ Celý inventář hrobu je uložen v Muzeu hlavního města Prahy pod inv. č. A 483 316–324.

³⁷ Na železné čepeli meče byla provedena difrakční rentgenová analýza (XRD = X-Ray Diffraction: metoda umožňuje určit strukturu molekul: polohy atomů a jejich vazby v krystalové mřížce). Byl analyzován v rámci projektu, který si kladl za cíl zjistit, jak se mění struktura kovových předmětů působením času a okolní teploty. Jelikož byl meč uložen v zemi za relativně stálých teplotních podmínek a nebyl vystaven vysokým teplotám, byl vhodným kandidátem. Byly analyzovány také předměty z jiných období (např. doby bronzové, halštatské a středověku). Bylo zjištěno, že rekrystalizace struktury materiálu může za normální okolní teploty probíhat rychleji, než se obvykle předpokládá. Provedené analýzy přispívají k vývoji současných technik pro sledování degradace materiálů (Fiala et al. 2013, 54, 55, obr. 3c).

³⁸ Právě středové žebro na pochvě je jedním ze znaků charakterizující skupinu I, kterou vymezil J. Waldhauser (1978, 7, obr. 10A) na základě nálezů mečů z pohřebiště Jenišův Újezd. Pro skupinu je také typické spojení plechů, přední plech je zahnut dolů a obklopuje plech zadní.

z dvakrát kroucených článků mnohem běžnější (*Schönfelder 1998*, 86–87, obr. 6: 10). Z celé Evropy je známo přes sto exemplářů.

Přestože *M. Schönfelder (1998, 86–87)* datuje výskyt těchto opasků do závěru stupně LTB, resp. LTB2, podle novější analýzy provedené na dobře datovatelných hrobech³⁹ z celé Evropy patří pohřby s těmito opasky častěji do stupně LTC1 než do LTB2 (*Panke-Schneider 2013*, 99, pozn. 661). Podobně jsou datovány také v Čechách (LTB2b–C1a: *Waldhauser 1978b*, obr. 52; 1987, obr. 3). V jejich rozšíření sledujeme výraznější těžiště na východě keltské Evropy. Řada z nich se nachází v hrobech bez mečů a nejedná se o hroby bojovníků, nýbrž o hroby ženské. Část těchto opasků byla tedy také součástí ženského oděvu. V nejnovější literatuře figurují tyto závěsy pod označením typ 3b (*Panke-Schneider 2013*, 98, 99), přičemž o neustálené typologii svědčí různá klasifikace u jiných badatelů.⁴⁰

Kopí

Bohužel máme k dispozici jen těžko identifikovatelný fragment (obr. 6: 5). Dochována je zejména poměrně dlouhá násada kruhového průřezu, která se směrem dolů rozšiřuje. Nahoře je patrný náběh na vlastní list kopí.

Interpretace a chronologie

Otázkou je, zda lze kulejové jámy zachycené podél hrobové jámy (obr. 11: 1) opravdu interpretovat jako součást konstrukce hrobové komory (*Hušták 2009*, 15). Na českých pohřebištích bývají takové pozůstatky totiž zachyceny jen opravdu velice zřídka (*Waldhauser 1987*, 50). Pokud se podařilo takovou situaci prozkoumat, kulejové jámy se však nacházely uvnitř hrobu⁴¹, zatímco v našem případě jsou vně hrobové jámy.

Vycházíme-li z českých hrobových kontextů, meč na první pohled vykazuje znaky (středové žebro, polokruhové nákončí) příznačné spíše pro starší období: stupně LTB1–B2 (*Waldhauser 1978b*, obr. 52; 1987, obr. 3). Naopak někde jsou obdobně tvarované meče v některých hrobových kontextech datovány výhradně jen do stupně LTB2 (např. *Mannersdorf: Ramsel 2011*, obr. 132: 230/12; 133: 225/8; 177). Naopak řetězový opasek se podle datovatelných souborů hlásí spíše do stupně LTC1. Proto bychom snad mohli na meč nahlížet jako na „starožitnost“, může jít ale také o přežívání starších prvků do mladších období (podrobněji viz závěr).

ZÁVĚR

Oba nalezené hroby nejsou jen novými lokalitami na mapě Prahy z doby keltského osídlení, ale především doplňují naše znalosti o výzbroji a výstroji tehdejší doby. Přestože hrob z Jivín nebyl vybaven tak bohatě jako hrob z Bubenče, můžeme po náročném restaurování obdivovat plechovou pochvu meče, která je členěna středovým žebrem a jinými prvky. Podle meče a zejména řetězového opasku, který je špatně dochován, můžeme hrob datovat patrně do stupňů LTB2–C1.

Mnohem více informací nám poskytl hrob z Bubenče. Pozoruhodné bylo již umístění kopí v hrobě, hrot byl po pravé straně lebky, zatímco botka u levé nohy. Ratiště zbraně tedy muselo být rozloženo (nebylo uloženo šikmo). Kromě meče, kopí a štítu vydal hrob řetězový opasek vyrobený technikou provlékání osmičkovitých článků (tzv. *Fuchsswanztechnik*). Řetěz naznačuje, že zdejší pohřbený mohl mít něco společného se vzdálenou keltskou Francií (Galií), kde se tyto opasky vyskytují ve větším počtu než kdekoli jinde v Evropě.

Kontakt mezi českou kotlinou a Galií je doložen také na základě jiných předmětů (mince, součásti oděvu jako spony, nákrčníky, ale např. také skleněné korálky a náramky a j.). Přímo s oblastí severovýchodní Francie souvisí také meč z Jenišova Újezda s pochvou zdobenou esovitými motivy. V této oblasti Galie můžeme na čtyřech lokalitách nalézt pochvy s analogickou výzdobou (*Pierrevelcin 2012*, 128–131, obr. 48, mapa 35). Pochází odtud také velké množství nákrčníků, z nichž se jich několik málo dostalo také do Čech (*Pierrevelcin 2012*, mapa 17; 18).

³⁹ Do stupně LTC1 lze datovat 26 hrobů, zatímco do LTB2 pouze 12 hrobů.

⁴⁰ Typ 2c (*Mathieu 2005*, 24, obr. 2:A4, B3–B5), typ 10 (*Schönfelder 1998*, obr. 6).

⁴¹ Např. Radovesice, hrob 21, 23 (*Waldhauser 1987*, obr. 32; 33).

D. Repka (2015, 53, obr. 19: 9), který ve své práci pátral po archeologických dokladech historických událostí v Karpatské kotlině, považuje nalezené předměty západokeltského původu⁴² v kotlině, mezi nimi i řetězy našeho typu, za doklad přítomnosti bojovníků ze západní Evropy. Nálezy dává do souvislosti s keltským tažením do Makedonie a Řecka v letech 280–279/278 př. n. l. Písemné zprávy totiž naznačují, že se tohoto tažení účastnili bojovníci ze západních oblastí⁴³ (Repka 2015, 38, 39, obr. 11).⁴⁴

Když tedy uvážíme značnou mobilitu Keltů (uváděnou v antických pramenech a jak je vidět částečně doloženou zřejmě i archeologicky), především bojovníků sloužících jako žoldněřů daleko na Předním východě či v Africe (Ellis 1996), nelze vyloučit, že válečník pohřbený v Bubenči mohl pocházet ze severovýchodní Francie.

Archeobotanická analýza naznačuje, že bojovník objevený v Bubenči mohl být pohřben na přelomu léta a podzimu, ale není to zcela jednoznačné. Pro vyhodnocení bohužel chybí publikované analýzy z laténských hrobů.

Meče v obou hrobech vykazují znaky příznačné pro LTB2, meč z Jivin může být i starší (snad LTB1). Hrob z Bubenče lze přitom podle spon datovat spíše do období mladšího (LTB2b–C1) a hrob z Jivin podle řetězového opasku rovněž (spíše LTC1). Na druhou stranu např. ve Francii jsou tyto „starší“ meče a „mladší“ opasky v hrobech datovaných do stupňů LTB2–C1 zřejmě častěji pohromadě (např. Brunaux/Lambot 1987, obr. 23; 31; Lejars 1994, obr. na str. 41, 43, 46–47). Pomineme-li možnost, že meč, resp. pochva z Jivin představuje „starožitnost“, půjde pravděpodobněji o přežívání starších prvků do mladších období. Hypotézu o starožitnostech ale může podporovat postřeh J. Filipa (1956, 161, 162). Uvádí, že některé pochvy, které se svým vzhledem nákončí hlásí ke staršímu období (5.–4. století), se objevují dokonce ještě ve 2. nebo na počátku 1. století př. n. l. Ještě v těchto obdobích tedy probíhal oběh starších mečů. Situaci také komplikují exempláře, které napodobují nebo jen připomínají starší prvky a svádí tak ke staršímu datování.⁴⁵ Je proto třeba přihlížet k celému nálezovému souboru, z kterého konkrétní meč pochází.

Závěrem si dovolueme zmínit zprávu antického dějepisce Diodora Sicilského.⁴⁶ Ten uvádí, že Keltové používají při boji kromě dlouhých a širokých kopí také štíty vysoké jako muž a dlouhé meče, které nosí zavěšené u pravého boku na bronzových nebo železných řetězech.⁴⁷ Výbava bojovníka z Bubenče tedy celkem dobře odpovídá písemným pramenům (shoduje se i nošení meče u pravého boku) a ukazuje, že si archeologie a historie přeci jen občas rozumí.

LITERATURA

Allen 2008	S. Allen: <i>Keltští válečníci</i> . Oxford 2008.
Belanová-Štolcová 2009	T. Belanová-Štolcová: Analýza textilních zvyšků z Holubic a Křenovic. In: J. Čižmářová: <i>Keltská pohřebiště z Holubic a Křenovic</i> . Pravěk. Supplementum 19. Brno 2009, 36–44.
Brunaux/Lambot 1987	J. L. Brunaux/B. Lambot: <i>Guerre et armement chez les gaulois (450–52 av. J. C.)</i> . Paris 1987.
Brunaux/Rapin 1988	J. L. Brunaux/A. Rapin: <i>Gournay II. Boucliers et Lances – Dépôts et Trophées</i> . Paris 1988.
Bujna 1982	J. Bujna: Spiegelung der Sozialstruktur auf latènezeitlichen Gräberfeldern im Karpatenbecken. <i>Památky archeologické</i> 73, 1982, 312–431.
Čižmář 1996	M. Čižmář: Pseudoanthropomorphe Schwerter aus keltischen Gräberfeldern in Mähren. <i>Časopis Moravského muzea</i> 81, 1996, 111–124.

⁴² Vyjmenovává značné množství nálezů (mimo jiné i výzdobných motivů), které mají původ v západní Evropě.

⁴³ Dokládají to např. jména náčelníků jako je Belgius (lat.; od kmene Belgů sídlících na území dnešní Belgie) nebo Brennus (lat.; objevující s v pramenech jako vůdce Senonů sídlících v Galii), ale také jméno kmene Tektoságů (jejich původní sídla jsou v oblasti dnešní Toulouse v jižní Francii).

⁴⁴ V Karpatské kotlině také sleduje ve stupni LTB2 na kontinuálně užívaných nekropolích nárůst počtu hrobů s kompletní výzbrojí (Repka 2015, 96–99, tabula 21, Graf 2), naopak ve stupni LTB2/C1–LTC1 zjišťuje úbytek bojovníckých hrobů. Tyto skutečnosti nejspíše odrážejí přesuny keltských vojenských skupin v těchto obdobích. Mimo jiné sem přibližně časově zapadá i hrob z Bubenče (LTB2b–C1, asi 280–250).

⁴⁵ O nejistotě v chronologii těchto mečů vypovídá také různé datování u zahraničních badatelů, např. ve Francii: LTC1 (Brunaux/Lambot 1987, 122–123, obr. 7–8), přechodné období mezi „starým a středním laténem“ (Brunaux/Lambot 1987, 124–125, obr. 12–14), některé hroby jsou datovány do širokého časového rozmezí např. hrob z Aure do LTB1–C1 (Brunaux/Lambot 1987, obr. 23).

⁴⁶ Bibliothéké, kniha V, kap. 30, odst. 2.

⁴⁷ Použit překlad z knihy P. B. Ellise (1996, 23).

- Ellis 1996
Filip 1956
Fiala et al. 2013
- Higgins 1980
Hušták 2009
- James/Rigby 1997
Kimmig 1940
Kočárová 2014
- Kříž 2010
- Kubálek 2009
- Lejars 1994
- Leconte 1990–1991
- Mathieu 2005
- de Navarro 1972
- Ogden 1992
Panke-Schneider 2013
- Pierrevelcin 2012
- Ramsl 2011
- Rapin 1987
- Repka 2015
- Rozoy 1987
- Sankot/von Kurzynski 1994
- Sekunda 2008
Schönfelder 1998
- Valentová/Sankot 2011
- Venclová 2008
Višková 2012
- Waldhauser 1978a
Waldhauser 1978b
Waldhauser 1987
- Waldhauser 1999
- Žáčková 2014
- P. B. Ellis: *Keltové. První tisíciletí keltských dějin. 1000 př. Kr.–51 po Kr.* Praha 1996.
- J. Filip: *Keltové ve střední Evropě.* Praha 1956.
- J. Fiala/J. Pavelka/J. Kříž/M. Hložek/P. Hušták: Changes in the internal structure of bronze and iron over time at ambient temperature. *Advances in Materials. Science Publishing Group* 2/4, 2013, 53–48. <http://www.sciencepublishinggroup.com/journal/paperinfo.aspx?journalid=129&doi=10.11648/j.am.20130204.12> [2014-02-03]
- R. Higgins: *Greek and Roman Jewellery.* London 1980.
- P. Hušták: *Polyfunkční areál Pod Karlovarskou silnicí. Nálezová zpráva, č. akce 176* (archiv Labrys, o. p. s). Praha 2009. Nepublikované.
- S. James/V. Rigby: *Britain and the Celtic Iron Age.* London 1997.
- W. Kimmig: Ein Keltenschild aus Ägypten. *Germania* 24, 1940, 106–111.
- R. Kočárová: *Praha 6 – Bubeneč, Podbaba. Ulice Pod Paňankou (č. parc. 2161/1). Zpráva o xylohmické analýze.* Plzeň 2014. Nepublikované.
- J. Kříž: *Konzervace laténského meče.* Konzervátorská zpráva, č. akce 176 (archiv Labrys, o. p. s). Plzeň 2010. Nepublikované.
- P. Kubálek: *Základní zpracování lidských pohřbů z výzkumu v roce 2008 v Praze-Ruzyni. Akce Polyfunkční dům.* Antropologická zpráva, č. akce 176 (archiv Labrys, o. p. s). Praha 2009. Nepublikované.
- T. Lejars: *Gournay III. Les fourreaux d'épée. Le sanctuaire de Gournay-sur-Aronde et larmement des Celtes de La Tène moyenne.* Paris 1994.
- L. Leconte: Les nécropoles laténiennes de Saint-Maur-des-Fossés (Val-de-Marne). *Antiquités Nationales* 22/23, 1990/1991, 43–80.
- F. Mathieu: Nouvelles propositions sur la suspension des épées laténiennes. *Instrumentum* 22, 2005, 24–29.
- J. M. de Navarro: *The finds from the site of La Tène. I. Scabbards and the swords found in them 1–2.* London 1972.
- J. Ogden: *Ancient Jewellery.* Berkeley/Los Angeles 1992.
- T. Panke-Schneider: *Gräber mit Waffengabe der Mittel- und Spätlatènezeit in Kontinentaleuropa.* Mainz 2013.
- G. Pierrevelcin: *Des relations entre le Bohême et la Gaule du IVe au Ier siècle avant J.-C.* Praha 2012.
- P. C. Ramsel: *Das latènezeitliche Gräberfeld von Mannersdorf am Leithagebirge, Flur Reinthal Süd, Niederösterreich.* Wien 2011.
- A. Rapin: Le système de suspension des fourreaux d'épées laténiens au IIIe siècle av. J.-C.: Innovations techniques et reconstitution des éléments périssables. In: D. Vitali (Hrsg.): *Celti ed Etruschi nell' Italia centro-settentrionale dal V secolo a. C. alla romanizzazione.* Atti del Colloquio internazionale. Bologne, 12.–14. avril 1985. Bologna 1987, 529–539.
- D. Repka: *Odráž historických udalostí staršej doby laténskej v hrobovej výbave na keltských pohrebiskách v Karpátskej kotline.* Nitra 2015.
- J.-G. Rozoy: *Les Celtes en Champagne. Les Ardennes au second Age du Fer: le Mont Troté les Rouliers.* Charleville-Mézières/Remis 1987.
- P. Sankot/K. von Kurzynski: Textilfunde aus latènezeitlichen Gräberfeldern in Böhmen. In: C. Dobiat (Hrsg.): *Festschrift für Otto-Herman Frey zum 65. Geburtstag.* Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 16. Marburg 1994, 535–547.
- N. Sekunda: *Spartské vojsko.* Praha 2008.
- M. Schönfelder: Zu Fuchsschwanzketten in der Latènezeit. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 28, 1998, 79–93.
- J. Valentová/P. Sankot: Das Latènezeitliche Gräberfeld Kutná Hora-Karlov (okr. Kutná Hora/CZ). Eine Rettungsgrabung aus den Jahren 1988–1989. *Jahrbuch des Römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz* 58, 2011, 279–401.
- N. Venclová (ed.): *Archeologie pravěkých Čech 7. Doba laténská.* Praha 2008.
- M. Višková: *Základní antropologické zpracování souboru lidských kostí. Tramvajová trať Podbaba.* Antropologická zpráva, č. akce 1017 (archiv Labrys, o. p. s). Praha 2012. Nepublikované.
- J. Waldhauser: *Das keltische Gräberfeld bei Jenišův Újezd in Böhmen I.* Teplice 1978.
- J. Waldhauser: *Das keltische Gräberfeld bei Jenišův Újezd in Böhmen II.* Teplice 1978.
- J. Waldhauser: Keltische Gräberfelder in Böhmen. Dobrá Voda und Letky sowie Radovesice, Stránce und Tuchomyšl. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 68, 1987, 25–179.
- J. Waldhauser: *Jak se kopou keltské hroby. Laténská pohřebiště ze 4.–3. století v Čechách.* Praha 1999.
- P. Žáčková: *Laténský kostrový hrob. Analýza rostlinných makrozbytků.* Odborná zpráva, č. akce 1017 (archiv Labrys, o. p. s). Praha 2014. Nepublikované.

New Warrior Graves of La Tène Period from Prague

Martin Černý – Milan Kuchařík – Marcela Horáková –
Pavla Žáčková

Summary

The article deals with two inhumation graves of warriors from La Tène Period which were discovered in 2008 and 2011 in Prague-Jiviny (cadaster Ruzyně) and Praha-Bubeneč – „Podbaba“ (cadaster Bubeneč). More interesting of them is the grave 53 from Bubeneč (Fig. 1) which contained a complete weaponry of a warrior (a sword, a spear and a shield), including two brooches (Fig. 2). In this grave, bone remains were preserved very poorly, but according to teeth the grave belonged to a young adult (*adultus I*). The spear was placed in an unusual way – the spearhead was found at the right side of the skull, while the opposite part of spear shoe was by the left foot (Fig. 2: 1, 8). Thus, the spear must have been broken and deposited into the grave in two parts.

The scabbard of the double-edged iron sword is smooth on both sides and finished with a medalion-shaped chape (Fig. 3: 1). In the area of grip of the sword (Fig. 2: 3) were situated six double-faced rivets which attached the organic (wooden) facing of grip (Fig. 4: 3). According to analogies can be assumed that originally arranged to shape of an elongated X. Very interesting find is belt chain (Fig. 5) which served for suspending of the sword from the waist. It was made using a specific method (so called *Fuchsschwanztechnik*) which has its origin in the Mediterranean world. Chains of this type appear mainly in celtic graves of north-eastern France (Fig. 8). Chains appear only briefly in stage LTB2, only rarely and especially in graves equipped with a complete equipment of warrior. From the whole Europe is known only ten graves with these chains. Thus, the Prague grave extends this list significantly. In Bohemia it is probably a unique exemplar. The shape of spearhead and shield umbo can't be precisely dated. By means of xyotomical analysis the wooden rests found in the place of the spear shoe (i. e. from the shaft) were defined as coming from ash tree (*Fraxinus*). According to the placement of the edge-fitting and the umbo, can be estimated that the original height of the shield was ca. 130 cm. Almost direct analogies to grave 53, considering the equipment, can be found in two graves in north-eastern France – grave 20 in Aure „Les Rouliers“ (Dép. Ardennes; Fig. 9: 1–2) and grave 1 in Saint-Maur-des-Fossés (Val-de-Marne; Fig. 9: 3). Based mainly on the brooches the Bubeneč grave can be dated to the stage LTB2b (Fig. 6: 1) or the beginning of the stage LTC1 (Fig. 6: 2).

After floating the archaeobotanical analysis showed that in the grave were found 58 macro-botanical material (mineralized, dried out and partly carbonized seeds and fruits). The presence and number of some (mainly mineralized) macro-botanical rests (*Anthemis arvensis*, *Humulus lupulus*, *Chenopodium album* agg., *Ch. hybridum*) indicate that the burial could have taken place at the turn of the summer and the autumn, although it can't be stated for sure. Under the skeleton were found wing-cases of two burying beetles (*Nicrophorus vespillo*) which lay maggots into corpses. Again, this indicates that the burial took place in the vegetative period.

The second inhumation grave from Praha-Jiviny (Fig. 10) was disturbed by former building works (Fig. 11). Only finds and bones from the lower part of this grave have survived: a double-edged sword with a chain, a fragment of a spear and only long bones of the lower limbs and little fragments of pelvis and lumbar vertebra. In contrast to the previous sword from Bubeneč, this scabbard has a rib (Fig. 3: 2). In a cluster of rust is visible a belt chain which can be probably identified as a chain made of twice twisted links (Fig. 7: 11). Most graves with this belt-type belong to the stage LTC1, while in the stage LTB2 it is less common. These chains are far more common (more than 100 exemplars are known in Europe) but also more difficultly made than the type from Bubeneč. While the links of the chain from Jiviny had to be welded one by one (and only then twisted), the links of the type from Bubeneč could have been all welded before they were linked together (by means of loop-in-loop technique).

Both swords have features (a massive cast chape) which occur by swords in LTB2, sword from Jiviny can be older (perhaps LTB1). On the other side, the belt chains and brooches can be dated these graves into younger periods (end of stage LTB2 and C1). The sword from Jiviny could be considered perhaps „antiquities“, but more likely they indicate a long continuation of older elements into a younger period. Both graves can be dated to the 3rd century BC, to middle La Tène Period (stages LTB2–C1).

Fig. 1. Prague-Bubeneč – „Podbaba“ (cadaster of Bubeneč). Localization of grave 53. SAS ČR, open access.

Fig. 2. Prague-Bubeneč – „Podbaba“ (cadaster of Bubeneč). Situation of grave 53. 1 – spearhead; 2 – brooch; 3 – rivets; 4 – sword; 5 – belt chain; 6 – umbo; 7 – rest of shaft of spear; 8 – spear shoe; 9 – edge-fitting of shield.

Fig. 3. 1 – Prague-Bubeneč – „Podbaba“, grave 53 (cadaster of Bubeneč); 2 – Prague-Jiviny, grave 1 (cadaster of Ruzyně). Iron Swords. Drawn by M. Černý.

Fig. 4. Prague-Bubeneč – „Podbaba“, grave 53 (cadaster of Bubeneč). 1 – umbo; 2 – edge-fitting of shield; 3 – rivets (situated in area of grip of the sword). Iron, rest of wood. Drawn by M. Černý.

Fig. 5. Prague-Bubeneč – „Podbaba“, grave 53 (cadaster of Bubeneč). Belt chain, iron. Drawn by M. Černý.

Fig. 6. 1–4 – Prague-Bubeneč – „Podbaba“, grave 53 (cadaster of Bubeneč); 5 – Prague-Jiviny, grave 1 (cadaster of Ruzyně). Iron, rest of wood and textile. Drawn by M. Černý.

Fig. 7. 1–5 – production technik of chain; 6–8 – way of attachment of chain to scabbard and suspending of sword from the waist (after Higgins 1980; Waldhauser 1999, drawn after Mathieu 2005); 9 – belt chain of „western type“; 10 – belt chain of „eastern type“; 11 – belt chain made of twice twisted links (after Schönfelder 1998).

Fig. 8. Distribution of belt chain made with specific loop-in loop method (so called *Fuchsschwanztechnik*). 1 – Monte Bibele, grave 120 (Prov. Bologna); 2 – Aure „Les Rouliers“, gr. 20 (Dép. Ardennes); 3 – Ensérune, grave 163 (Dép. Hérault); 4 – Gournay (Dép. Oise); 5 – Rungis (Dép. Val-de-Marne); 6 – Saint-Benoît-sur-Seine, grave 8; 7 – Saint-Maur-des-Fossés, grave 1 (Dép. Val-de-Marne); 8 – vicinity Villevenard (Dép. Marne); 9 – Champagne; 10 – Musée municipal v Suippes (Dép. Marne); 11a – Guntramsdorf (Austria); 11b – Guntramsdorf (Austria), exemplar of unusual type; 12 – Blučina, grave 5; 13 – Pustiměřské Prusy, grave 6; 14 – Malé Kosihy, grave 31; 15 – Kosd (Kom. Nógrád); 16 – Břežice, grave 41 (Slovenia); 17 – Belgrad-Karaburma, grave 66 (Yugoslavia); 18 – Ruma/Pašikovac (Yugoslavia; after Schönfelder 1998). Legend: ● – chains of „western type“, iron, (in brackets: site unknown); ○ – chains of „western typ“ from twice intertwined links (*doppelte Fuchsswanztechnik*), iron and bronze; ■ – chains of „eastern type“, iron; □ – chains of „eastern type“, bronze; ▼ – unusual exemplar.

Fig. 9. 1–2 – Aure, Les Rouliers“, grave 20 (Dép. Ardennes); 3 – Saint-Maur-des-Fossés, grave 1 (Val-de-Marne; after Lejars 1994; Rozoy 1987).

Fig. 10. Prague-Jiviny (k. ú. Ruzyně). Localization of grave 1. SAS ČR, open access.

Fig. 11. Prague-Jiviny (cadaster Ruzyně). Situation of grave 1 (object 557).

Translated by Martin Černý and Karolina Krejčířiková

Mgr. Martin Černý
Labrys o. p. s.
Hloubětínská 16/11
CZ – 198 00 Praha 9 – Hloubětín
cerny@labrys.cz

Mgr. Marcela Horáková (antropologie)
Labrys o. p. s.
Hloubětínská 16/11
CZ – 198 00 Praha 9 – Hloubětín
viskova@labrys.cz

Mgr. Milan Kuchařík
Labrys o. p. s.
Hloubětínská 16/11
CZ – 198 00 Praha 9 – Hloubětín
kucharik@labrys.cz

Mgr. Pavla Žáčková (archeobotanika, paleoekologie)
Labrys o. p. s.
Hloubětínská 16/11
CZ – 198 00 Praha 9 – Hloubětín
zackova@labrys.cz